

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

◆ Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΩΤΣΑΚΗ (Β')	
(Ακαδημαϊκού Γ. Κοντόπουλου)	73
◆ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΧΩΡΙΣ ΘΕΟ (Β') (Γ.Β.Μ.)	79
◆ ΤΟ 1821 (Α.Ν. Τσιριντάνη)	82
◆ «Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ» (Ελένης Γκελτή - Δούκα)	83
◆ Ο ΓΑΛΛΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821 (Βασιλείου Χ. Χαραλαμποπούλου)	86
◆ ΔΙΠΛΗ ΓΙΟΡΤΗ (Ποίημα Γ. Βερίτη)	89
◆ Ο ΑΓΙΟΣ ΤΩΝ ΣΚΛΑΒΩΝ ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ (Χρήστου Α. Φιαμέγκου)	90
◆ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: ΤΟΤΕ ΚΑΙ ΤΩΡΑ (Πανορμίτη)	96
◆ ΣΧΟΛΙΑ (Β. Κ. Σταθάκη)	98
◆ ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (Καθηγ. Χρ. Γιαμβριά)	100
◆ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Τομ. Έπικοινωνίας τής Χ.Ε.Ε.)	101
◆ ΑΝΑΒΑΙΝΕ, ΜΗΝ ΑΠΟΚΑΜΕΙΣ (Ποίημα Δημήτρη Σπηλαίου)	102
◆ Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ (Α.Γιαμβριά)	103

ΕΤΟΣ 70οv

ΜΑΡΤΙΟΣ 2007

ΑΡΙΘ. 679

€ 1,20

«ΑΚΤΙΝΕΣ»

Επιστήμη - Φιλοσοφία - Κοινωνικά Ζητήματα -
Γράμματα - Τέχνη

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

ΤΟΜΟΙ: 1938-1997

Έπιμέλεια
ΒΑΣ. Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»
ΑΘΗΝΑ 1998

AKTINES

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 70ον

ΜΑΡΤΙΟΣ 2007

Άριθ. 679

Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΩΤΣΑΚΗ

Β'

Στο υπόλοιπο της όμιλίας μου θα αναφερθώ σε ώριμες σύγχρονες μορφές της ἀρνήσεως και θα πω τις απόψεις μου πάνω σ' αυτές.

Μιά εξέλιξη στη φιλοσοφία και στην επιστημολογία των προηγούμενων δεκαετιών ήταν οι θεωρίες του μεταμοντερνισμού (ή μετανεωτερικότητας). Οι θεωρίες αυτές ἀρνοῦνται όχι μόνο τὸν Θεό, ἀλλὰ και τὸν ἄνθρωπο πὸν εἶχε θεοποιήσει ἡ ἀρνηση μετὰ τὴν Ἀναγέννηση. Οι λεγόμενες μεταμοντέρνες ἢ μετανεωτερικὲς θεωρίες ἀρνοῦνται τὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου, ἀκόμη και τὸ λογικὸ τοῦ ἀνθρώπου, πὸν ἦταν τὸ κέντρο τῆς φιλοσοφίας τοῦ περασμένου αἰῶνος.

Ἔτσι ἔχουμε μιὰ ἀπίστευτη σχετικοκρατία, ὅλα θεωροῦνται ἰσοδύναμα, τόσο οἱ μεγάλες ἐπιστημονικὲς ἀνακαλύψεις ὅσο και οἱ τρελλὲς φαντασιώσεις τῶν πῶ τολμηρῶν διανοητῶν. Θὰ μπορούσα νὰ ἀναφέρω ἐδῶ ἕνα χαρακτηριστικὸ ἐκπρόσωπο τῆς σύγχρονης μεταμοντέρνας ἐπιστημολογίας, τὸν *Feuerabend*, ὁ ὁποῖος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀστρολογία και ἡ μαγεία ἔχουν τὴν ἴδια θέση παράλληλα πρὸς τὴν ἐπιστὴμη και τὴ σοβαρὴ φιλοσοφία.

Εἶναι περιεργὸ ὅτι οἱ ἀπόψεις αὐτὲς προβάλλονται σὲ μιὰ ἐποχὴ πὸν γίνεται μεγάλος ἀγώνας στὶς ΗΠΑ νὰ ἀπαγορευθεῖ ἡ παρουσίαση στὰ σχολεῖα τῶν ἀπόψεων τῶν δη-

μιουργιστῶν ἐναντίον τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως.

Βεβαίως οἱ ἀπόψεις τῶν δημιουργιστῶν, πὸν προσπαθοῦν μὲ δῆθεν ἐπιστημονικὲς μεθόδους νὰ ἀποδείξουν τὴν δημιουργία τῶν ζωικῶν εἰδῶν ἀπευθείας ἀπὸ τὸν Θεὸ δὲν εἶναι σοβαρές. (Ἐνα σχετικὸ ἄρθρο εἶχε δημοσιευθεῖ στὶς Ἀκτίνες πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια). Οἱ δημιουργιστὲς κατὰ τὴν γνώμη μου ἔκαναν πολὺ κακὸ στὴν ἀπολογητικὴ τοῦ χριστιανισμοῦ, γιατί τὰ ἐπιχειρήματά τους εἶναι τόσο εὐκόλο νὰ ἀνατραποῦν. Ἀλλὰ τὸ περιεργὸ εἶναι ὅτι παράλληλα μὲ τὴν ἀπαγόρευση τῶν δημιουργιστικῶν θεωριῶν στὶς ΗΠΑ, ἐπιτρέπεται ἡ διδασκαλία μαθημάτων ὅπως ἡ Ἀστρολογία (κάτι πὸν διαπίστωσα ὁ ἴδιος στὸ Πανεπιστήμιο τῆς *Florida*. Μεταξὺ τῶν ἄλλων μαθημάτων διαπίστωσα ὅτι ὑπάρχουν και *Astrology* καθώς και *Belly Dancing I & Belly Dancing II*).

Ἐνα ἀκόμη περιεργὸ φαινόμενο στὴν Ἑλλάδα εἶναι ὅτι οἱ ἀπόψεις τῶν μεταμοντερνιστῶν παρουσιάστηκαν ἀπὸ μερικοὺς ὡς στροφὴ πρὸς τὶς πνευματικὲς ἀξίες. Καὶ ἐπειδὴ ὑποτίθεται ὅτι ἡ σύγχρονη φυσικὴ, π.χ. ἡ θεωρία τῶν *quanta* εἶναι μεταμοντέρνας ὕψης, ἐτονίσθη ὅτι κάθε ἐκκλησιαστικὸς ἡγέτης πρέπει νὰ μάθει πρῶτα κβαντικὴ θεωρία. Ἀλλὰ αὐτὲς οἱ ἀπόψεις δὲν ἀντέχουν σὲ σοβαρὴ συζήτηση.

Μια πιό σύγχρονη θεωρία που είναι πολύ της μόδας σήμερα στην κοσμολογία, είναι η θεωρία των πολλών συμπάντων. Η θεωρία αυτή δέχεται ότι έξω από το δικό μας Σύμπαν, υπάρχουν άπειρα άλλα σύμπαντα με διαφορετικής μορφής φυσικούς νόμους, όπου μπορεί να συμβεί κάθε τι που είναι αδύνατο στον δικό μας κόσμο.

Για να κατανοήσουμε τις θεωρίες αυτές πρέπει να δούμε λίγο την ιστορία του θέματος.

Πριν από μερικές δεκαετίες η θεωρία του *Big Bang* πολεμήθηκε με φανατισμό, γιατί έθεωρείτο ότι είχε θεολογικές προεκτάσεις. Θυμάμαι ένα συνέδριο στην Πράγα πριν από 40 περίπου χρόνια, όπου μίλησε ένας διάσημος κοσμολόγος, ο άγγλος *Ryle*, βραβείο *Nobel* Φυσικής. Έτόνισε ότι η διαστολή του σύμπαντος μας οδηγεί αναπόφευκτα σε μια αρχή της διαστολής, σε μια αρχική έκρηξη, το *Big Bang*. "Ένας πολέμιος της θεωρίας αυτής έκανε κατόπιν το εξής σχόλιο: «Όταν άκουσα τον *Ryle*, έννοια ότι βρισκόμουν μέσα σε εκκλησία» (γέλια στο άκροατήριο). "Όμως η θεωρία του *Big Bang* επεβλήθη και έφθασε ο κορυφαίος σοβιετικός αστροφυσικός, ο *Zeldovich*, να πει πριν από 30 χρόνια στη Γενική Συνέλευση της Διεθνούς Αστρονομικής Ένώσεως στην Πάτρα, ότι η θεωρία του *Big Bang* ήταν τόσο σίγουρη όσο και η ηλιοκεντρική θεωρία, το ότι η γη γυρίζει γύρω από τον ήλιο και όχι ο ήλιος γύρω από τη γη. "Ας σημειώσω εδώ ότι όταν πήγα να συγχαρώ τον *Zeldovich* μετά την όμιλία του, ο *Zeldovich* μου μίλησε ρωσικά. "Ένας άγγλος δίπλα μου τότε γέλασε και ο *Zeldovich* γύρισε και του είπε «με τον κ. Κοντόπουλο συνεννοούμαστε πολύ καλά, γιατί είμαστε και οι δυο χριστιανοί ορθόδοξοι».

Τα τελευταία χρόνια, άρχισε να τονίζεται και μια άλλη πλευρά της κοσμολογίας. Η ανθρωπική αρχή (*anthropic principle*), που μερικοί το μετέφρασαν «ανθρωπολογική αρχή». Η αρχή αυτή βασίζεται στην διαπίστωση ότι αν οι φυσικοί νόμοι άλλαζαν, δεν θα υπήρχε ζωή, δεν θα υπήρχε ο άνθρωπος.

Π.χ. αν η ένταση της βαρύτητας ήταν μικρότερη δεν θα ήταν δυνατόν να σχηματιστούν αστέρες και πλανήτες. "Αν πάλι η ένταση της βαρύτητας ήταν μεγαλύτερη οι αστέρες θα ήταν λαμπρότεροι και η εξέλιξη τους θα ήταν ταχύτερη, οπότε δεν θα υπήρχε χρόνος για να δημιουργηθεί και να εξελιχθεί η ζωή στους γύρω πλανήτες.

Η ύπαρξη ζωής εξαρτάται από το στοιχείο άνθρακα. Ο άνθρακας έχει την καταπληκτική ιδιότητα να δημιουργεί ένα απεριόριστο πλήθος ενώσεων, μέχρι τα πολύπλοκα μόρια *DNA* που αποτελούν το υπόβαθρο της ζωής. Εκτός από τον άνθρακα μόνο το πυρίτιο έχει κάποια δυνατότητα να δημιουργεί πολύπλοκες ενώσεις αλλά δεν μπορεί να συγκριθεί με τον άνθρακα. Γι' αυτό η ζωή βασίζεται στον άνθρακα και όχι στο πυρίτιο, και τοι το πυρίτιο είναι 10 φορές αφρονότερο στο Σύμπαν.

Άλλα η εμφάνιση του άνθρακα οφείλεται σε μια ιδιομορφία των πυρηνικών αντιδράσεων στο έσωτερικό των αστερών. Πράγματι ο άνθρωπος και όλα τα στοιχεία τα βαρύτερα του ήλιου δεν δημιουργούνται στις πρώτες φάσεις του *Big Bang*, αλλά στο έσωτερικό των αστερών, όταν η θερμοκρασία υπερβεί τα εκατό εκατομμύρια βαθμούς. Τότε 3 άτομα ήλιου μπορούν να σχηματίσουν άνθρακα. Η αντίδραση αυτή γίνεται σε δύο στάδια. Πρώτον δύο άτομα ήλιου δημιουργούν ένα άτομο βηρυλλίου. Το βηρύλλιο αυτό είναι μετασταθές, δηλαδή είναι αρκετά ασταθές, και διασπάται σε 10^{-17} δευτερόλεπτα, αλλά ο χρόνος αυτός είναι αρκετός για να προστεθεί ένα τρίτο άτομο ήλιου και να κάνει άνθρακα. "Αν το βηρύλλιο ήταν έντελως ασταθές, δεν θα πρόφθανε να δημιουργηθεί ο άνθρακας.

Άλλα η διάρκεια ζωής του βηρυλλίου εξαρτάται από την ισχύ των πυρηνικών αντιδράσεων. Έπομένως η ισχύς των πυρηνικών αντιδράσεων είναι τέτοια ώστε να επιτρέπει την δημιουργία του άνθρακος και έπομένως την ανάπτυξη ζωής στο Σύμπαν.

Η δημιουργία του άνθρακος παρουσιάζει

καὶ ἄλλες ἐκπλήξεις. Ἡ ἐνέργεια τοῦ θηρυλλίου καὶ τοῦ ἡλίου μαζί εἶναι 7.37 μεγαηλεκτρονιοβόλτ καὶ εἶναι κοντὰ σὲ μιὰ στάθμη συντονισμοῦ τοῦ ἄνθρακος πού εἶναι 7.65 μεγαηλεκτρονιοβόλτ. Γιὰ νὰ γίνει ὁ ἄνθρακας χρειάζονται ἀκόμη 0,28 μεγαηλεκτρονιοβόλτ πού προέρχονται ἀπὸ τὴν κινητικὴ ἐνέργεια τῶν σωματίων στὸ ἐσωτερικὸ ἀστέρων μὲ θερμοκρασία 100.000.000. βαθμούς. Τὸ γεγονός ὅτι ὑπάρχει κατὰ προσέγγιση συντονισμὸς μεταξὺ θηρυλλίου, ἡλίου καὶ ἄνθρακος, πού μπορεῖ νὰ γίνει ἕνας ἀκριβῆς συντονισμὸς λόγω τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀστέρος, εἶναι μιὰ πολὺ ἀπίθανη σύμπτωση πού ὀφείλεται στὴν κατάλληλη ἰσχύ τῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν ἀσθενῶν πυρηνικῶν δυνάμεων. Μάλιστα ὁ συντονισμὸς αὐτὸς δὲν ἦταν παλαιότερα γνωστός. Ὁ πολὺ γνωστός ἀστροφυσικὸς *Fred Hoyle* πού μελετοῦσε τὴ δημιουργία τῶν στοιχείων στοὺς ἀστέρες, ὑπέδειξε τὴν ἀνάγκη νὰ ὑπάρχει ἕνας τέτοιος συντονισμὸς. Καὶ πράγματι ὁ συντονισμὸς αὐτὸς παρατηρήθηκε ἀργότερα στὸ ἐργαστήριο.

Τέτοιες ἀπίθανες συμπτώσεις πού εἶναι ἀναγκαῖες γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τῆς ζωῆς, ὑπάρχουν πάρα πολλές. Οἱ συμπτώσεις αὐτὲς ἀφοροῦν τὶς ιδιότητες καὶ τὶς ἐντάσεις τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν καὶ τῶν πυρηνικῶν δυνάμεων, τὶς κατάλληλες μάζες καὶ φορτία τοῦ ἠλεκτρονίου καὶ τοῦ πρωτονίου, καὶ τὶς ἄλλες παγκόσμιες σταθερὲς πού βρισκονται στὴ βάση ὅλων τῶν φυσικῶν νόμων. Αὐτὲς οἱ συμπτώσεις ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενο τῆς ἀνθρωπικῆς ἀρχῆς. Καὶ τώρα ἐρχεται τὸ ἐρώτημα. Ὅλες αὐτὲς οἱ συμπτώσεις ἐγίναν τυχαῖα;

Ἡ ἐρμηνεῖα τῆς ἀνθρωπικῆς ἀρχῆς ὑπῆρξε ἀντικείμενο πολλῶν συζητήσεων. Μερικοὶ δέχονται ἀπλῶς τὸ ὅτι ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι ὑπάρχουμε διότι οἱ φυσικοὶ νόμοι τὸ ἐπιτρέπουν. Ἄν οἱ φυσικοὶ νόμοι ἦσαν διαφορετικοί, δὲν θὰ ὑπῆρχαμε ἐμεῖς γιὰ νὰ κάνουμε αὐτὲς τὶς διαπιστώσεις καὶ αὐτὴ τὴ συζήτηση. Ἄλλοι ὅμως βλέπουν σ' αὐτὴ τὴν καταπληκτικὴ προσαρμογὴ τῶν φυσικῶν νόμων

πρὸς τὶς ἀνάγκες τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου μιὰ σκοπιμότητα, ἕνα θεῖο σχέδιο πού ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ Σύμπαντος. Τὸ Σύμπαν ἐγίνε διότι ὁ Θεὸς θέλησε κάποτε νὰ δημιουργηθεῖ ὁ ἄνθρωπος.

Ἡ ἄποψη αὕτη ὑποστηρίχθηκε θερμὰ ἀπὸ πολλοὺς θεολόγους. Ἀφοῦ μάλιστα εἶναι δεδομένο ὅτι τὸ Σύμπαν ξεκίνησε ἀπὸ μιὰ τεράστια ἔκρηξη καὶ δὲν ἔχει κἂν νόημα νὰ ρωτήσουμε τί ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὸ *Big Bang* (ἀφοῦ οὔτε χρόνος οὔτε χῶρος ὑπῆρχαν πρὶν ἀπὸ τὸ *Big Bang*), ἄρα λένε, ἔχουμε μιὰ ἀπόδειξη ἢ τουλάχιστον μιὰ ἔνδειξη γιὰ τὴ θεία δημιουργία τοῦ Σύμπαντος καὶ τὸ σκοπὸ τῆς δημιουργίας πού εἶναι ὁ ἄνθρωπος.

Πολλοὶ ὅμως δὲν θὰ ἠθελαν μὲ κανένα τρόπο νὰ δεχθοῦν τὴν ἔννοια τοῦ Θεοῦ πού δημιουργεῖ καὶ κατευθύνει τὸν κόσμον.

Ἔτσι, σὰν μιὰ διέξοδος, παρουσιάστηκε ἡ ἄποψη ὅτι τὸ Σύμπαν δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ μηδὲν σὲ μιὰ τυχαία κβαντικὴ διαταραχὴ. Εἶναι γνωστὸ ὅτι κβαντικὲς διαταραχὲς στὸ κενὸ δημιουργοῦν συνεχῶς σωματῖα πού ζοῦν ἀπειροελάχιστα καὶ λέγονται «κβαντικὰ σωματῖα» (*virtual particles*). Αὐτὰ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἀπροοδιοριστίας τοῦ *Heisenberg*, ἡ ὁποία μᾶς λέγει ὅτι οἱ ἀβεβαιότητες σὲ δύο συζυγῆ ποσὰ Δx καὶ Δy ἔχουν γινόμενο τῆς τάξεως τῆς σταθερᾶς *Planck*

$$\Delta x \cdot \Delta y = h$$

Σὰν παράδειγμα ἔχουμε συζυγῆ ποσὰ τὴν ἐνέργεια καὶ τὸν χρόνο, ὁπότε

$$\Delta E \cdot \Delta t = h$$

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἂν ὁ χρόνος Δt εἶναι πολὺ μικρὸς ἢ ἐνέργεια ΔE μπορεῖ νὰ γίνει ἴση μὲ τὴ μάζα δύο στοιχειωδῶν σωματίων.

$$\Delta E = 2mc^2$$

ὅπου m εἶναι π.χ. ἡ μάζα τοῦ ἠλεκτρονίου. Ἔτσι στο κενὸ δημιουργοῦνται καὶ χάνονται συνεχῶς ἠλεκτρόνια γιὰ χρόνους τῆς τάξεως $\Delta t = 10^{-21}$ sec. Ἡ συνεχῆς αὕτη δημιουργία καὶ ἐξαφάνιση ἠλεκτρονίων ἔχει συνέπειες πού εἶναι δυνατὸν νὰ παρατηρηθοῦν πειραματικὰ (φαινόμενο *Casimir*).

Κατόπιν αὐτοῦ, ὑποστηρίζουν μερικοί,

γιατί να μη θεωρήσουμε ότι για ένα ασυγκρίτως μικρότερο χρονικό διάστημα Δt , θα μπορούσε η ενέργεια ΔE να περιλάβει ολόκληρο το Σύμπαν; Έτσι θεωρούν ότι το Σύμπαν δεν είναι παρά αποτέλεσμα μιας κβαντικής διακυμάνσεως.

Όμως η φαινομενικά λογική αυτή παραδοχή προσκρούει σε βασικές έννοιολογικές αντιφάσεις. Πρώτον η διάρκεια ζωής του όρατου Σύμπαντος που περιέχει 10^{80} πρωτόνια και 20 φορές περισσότερη σκοτεινή ύλη θα πρέπει να είναι $\Delta t = 10^{-105}$ sec. Αντί όμως του άπειροστού αυτού χρόνου που αντιστοιχεί στο όρατο Σύμπαν $\Delta E = M_{\Sigma} c^2$, έχουμε ένα Σύμπαν που ζει ήδη κάπου 15 δισεκατομμύρια έτη. Δεύτερον η επικρατούσα σήμερα άποψη είναι ότι το Σύμπαν εκτείνεται πέραν του ορίζοντος που παρατηρούμε και φθάνει στο άπειρο, άρα θα έπρεπε το Δt να είναι άκριβως ίσο με το μηδέν.

Αλλά το σημαντικότερο είναι ότι το κενό που επικαλούνται οι ύποστηρικτές της τυχαίας δημιουργίας είναι έντελως διαφορετικής φύσεως από το συνηθισμένο κενό που δημιουργείται στο εργαστήριο ή το κενό μεταξὺ τῶν ἀστέρων. Το συνηθισμένο κενό υπάρχει μεταξύ της ύλης του εργαστηρίου ή μεταξύ της ύλης τῶν ἀστέρων, σὲ ἓνα χῶρο καὶ χρόνο που ορίζεται ἀπὸ τὸ περιβάλλον τοῦ εργαστηρίου ἢ τῶν ἀστέρων. Στὸν χῶρο καὶ στὸν χρόνο αὐτόν, ἰσχύουν οἱ γνωστοὶ μας φυσικοὶ νόμοι καὶ μεταξύ αὐτῶν ἡ κβαντικὴ ἀβεβαιότητα τοῦ *Heisenberg*.

Σὲ ἀντίθεση μὲ αὐτό, τὸ ὑποθετικὸ «προδημιουργικὸ» κενὸ ἀναφέρεται σὲ μιὰ κατάσταση ἐκτὸς χώρου καὶ χρόνου, σὲ ἓνα ἀπόλυτο «τίποτε», που καμιά φαντασία δὲν μπορεῖ νὰ περιγράψει. Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ὁ χῶρος καὶ χρόνος ὑπάρχουν ὅταν ὑπάρχει ὕλη καὶ μεταβολὲς τῆς ὕλης γιὰ νὰ τὰ περιγράψουν. Στὸ φανταστικὸ προδημιουργικὸ κενό, οὔτε ὁ χρόνος, οὔτε ἡ ἐνέργεια, τίποτε δὲν ὀρίζεται. Ποιὸς μᾶς λέει ὅτι σὲ ἓνα τέτοιο ἀπόλυτο κενὸ ἰσχύουν οἱ φυσικοὶ μας νόμοι, ὅτι ἰσχύει ἡ κβαντικὴ θεωρία, ὅτι ἰσχύει ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπροσδιοριστίας τοῦ *Heisenberg*;

Γι' αὐτὸ οἱ ἀπόψεις τοῦ τύπου αὐτοῦ δὲν μποροῦν οὔτε νὰ συζητηθοῦν σοβαρά. Ἀκριβέστερα πρέπει νὰ πῶ ὅτι τέτοιες ἀπόψεις δὲν μποροῦν κἂν νὰ ὀνομασθοῦν θεωρίες. Γιατί κάθε θεωρία ὅπως ἡ θεωρία τῆς σχετικότητας ἢ ἡ κβαντικὴ θεωρία βασίζεται σὲ ἓνα πλήθος παρατηρήσεων, μαθηματικῶν τύπων, ὁρισμῶν καὶ συλλογισμῶν ποὺ ἔχουν μιὰ ὄντοτητα ποὺ ἐπιδέχεται σοβαρὴ μελέτη, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν ἔχει πλήρως ἐπαληθευθεῖ.

Παράλληλα μὲ τὴν ἄποψη τῆς τυχαίας δημιουργίας τοῦ Σύμπαντος, παρουσιάστηκε καὶ ἡ ἄποψη τῶν πολλῶν Συμπάντων. Ἐδῶ πλεόν ἡ φαντασία προχωρεῖ πολὺ πὺρ πέρα.

Υπάρχουν, λένε, ἄπειρα Σύμπαντα καὶ τὸ καθένα ἔχει τοὺς δικούς του νόμους, ποὺ ἐγίναν ἐντελῶς τυχαῖα. Πολλοὶ ὀμιλοῦν γιὰ συνεχῆ δημιουργία νέων Συμπάντων (ὁ ὅρος ποὺ χρησιμοποιοῦν εἶναι Σύμπαντα - βρέφη (*baby universes*)). Υπάρχει μάλιστα μιὰ ἐρμηνεία τῆς κβαντομηχανικῆς, ἡ ἐρμηνεία τῶν πολλῶν κόσμων τοῦ *Everett* ποὺ δέχεται ὅτι ἓνας νέος κόσμος δημιουργεῖται κάθε φορὰ ποὺ γίνεται μιὰ κβαντικὴ μέτρηση. Ἄν εἶναι ἔτσι, τότε δισεκατομμύρια Σύμπαντα δημιουργοῦνται καθημερινά.

Ἄν δεχθοῦμε ὅτι οἱ φυσικοὶ νόμοι εἶναι διαφορετικοὶ σὲ κάθε νέο Σύμπαν, τότε χάνεται καὶ ἡ σημασία τῆς ἀνθρωπικῆς ἀρχῆς, ὡς ἀρχῆς σκοπιμότητας στὸ Σύμπαν. Ἀπλῶς, λένε, τὸ Σύμπαν μας ἔτυχε νὰ ἔχει τοὺς κατάλληλους φυσικοὺς νόμους γιὰ νὰ ἀναπτυχθεῖ ἡ ζωὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος. Υπάρχουν ἄπειρα ἄλλα Σύμπαντα ὅπου ἡ ζωὴ εἶναι ἀδύνατη.

Ἄλλὰ ἐδῶ ἐρχεται τὸ ἐρώτημα: Υπάρχουν; Καὶ ποῦ τὸ ξέρουμε; Οἱ θεωρίες αὐτὲς μᾶς λένε ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐπικοινωνήσουμε μὲ αὐτὰ τὰ ἄλλα Σύμπαντα. Γιατί ἂν ὑπῆρχε ἐπικοινωνία τότε καὶ στὸ δικό μας Σύμπαν θὰ βλέπαμε κάπου διαφορετικούς νόμους, ἐκεῖ ὅπου τὸ Σύμπαν μας θὰ ἐρχόταν σὲ ἐπαφὴ μὲ τὰ ἄλλα Σύμπαντα, πράγμα τὸ ὁποῖο δὲν συμβαίνει.

Ἄλλὰ ἂν εἶναι ἀδύνατη ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὰ ἄλλα Σύμπαντα, τί νόημα ἔχει ὁ ἰσχυρι-

σμός ότι αυτά τὰ Σύμπαντα υπάρχουν; Τὰ Σύμπαντα αυτά είναι φανταστικά, όπως είναι φανταστικές οι ταινίες επιστημονικής φαντασίας.

Εδώ επιχειρείται μιὰ άπίστευτη διαστρέβλωση τῆς επιστημονικῆς μεθόδου. Θεωρούμε ότι υπάρχει κάθε τι πού φανταζόμαστε ότι υπάρχει, ακριβώς όπως ό σκηνοθέτης μιὰς ταινίας με κινούμενα σχέδια δημιουργεί φανταστικά πρόσωπα και διαλόγους πού υπάρχουν μόνο στό κινούμενα αυτά σχέδια.

Η φαντασία βέβαια μπορεί να δημιουργήσει πολλά σχέδια, πολλά Σύμπαντα, αλλά αυτά δεν έχουν καμία σχέση με τὸ πραγματικό Σύμπαν, ούτε με τὴν επιστήμη. Γιατί η άξία τῆς επιστήμης βασίζεται στό ότι μελετά και προσπαθεῖ να εξηγήσει τὴν πραγματικότητα.

“Αν σήμερα ό κόσμος και ειδικότερα οι επιστήμονες θαυμάζουν τὴν Ἐπιστήμη, αυτό οφείλεται στό ότι η επιστημονική μέθοδος έκανε πάρα πολλές προβλέψεις πού επαληθεύτηκαν. Αυτό αποτελεί και τὸ μοναδικό κριτήριο για κάθε νέα επιστημονική θεωρία. Τὸ να κάνει προβλέψεις πού είναι δυνατόν να έλεγχοῦν πειραματικά. Και αν μεν οι προβλέψεις επαληθευθοῦν τότε η θεωρία γίνεται πιστευτή. Ἄλλιως απορρίπτεται άσυζητητί.

Αυτό όμως πού προσπαθοῦν να επιτύχουν ώρισμένοι σύγχρονοι «κοσμολόγοι» (έντός εισαγωγικῶν) είναι να μάς πείσουν να συζητήσουμε σοβαρά κάθε νέα ιδέα πού σκέφθηκαν. Και αν μεν η συζήτηση γίνει μεταξύ επιστημόνων πού γνωρίζουν τὰ σχετικά θέματα, καλώς. Γιατί θα υποβάλουν τις εργασίες τους στό σοβαρά επιστημονικά περιοδικά, όποτε θα περάσουν από τὸν έλεγχο τῶν κριτῶν (τῶν referees) και αν δημοσιευθοῦν θα δεχθοῦν και πάλι τὴν κριτική τῶν συναδέλφων τους.

“Αν όμως οι νέες αυτές θεωρίες γίνονται αντικείμενο προπαγάνδας, διαφημίσεως με τὸν τύπο και τὴν τηλεόραση, χωρίς τὸν επιστημονικό αντίλογο τῶν ειδικῶν επιστημόνων, αυτό είναι απαράδεκτο. Δεν είναι επιστήμη πλέον, αλλά φαντασία, και δεν είναι καν σοβαρό να κάνει κανείς συζήτηση μαζί

τους. Και πράγματι, οι τολμηρές αυτές άπόψεις και θεωρίες γρήγορα αποδεικνύονται λανθασμένες και οι σοβαροί επιστήμονες τις απορρίπτουν. Τότε, γιατί ώρισμένοι επιστήμονες προβάλλουν αυτές τις άπόψεις άφου αυτές κινδυνεύουν να αποδειχθοῦν γρήγορα λανθασμένες; Ὁ κύριος λόγος είναι η άνάγκη προβολῆς τῶν ανθρώπων αυτῶν. Νομίζουν ότι έως ότου αποδειχθεῖ τὸ λάθος τῶν θεωριῶν τους θα προλάβουν να γίνουν διάσημοι. “Ενας γνωστός φυσικός έλεγε σε μιὰ επιστημονική εκδήλωση: «Μη διστάζεις να πεις τις όποιες τολμηρές ιδέες σου. “Αν βγοῦν σωστές θα γίνεις διάσημος. “Αν βγοῦν λάθος κανείς δεν θα τις θυμάται πιά». Δυστυχώς όμως μερικοί συμβαίνει να θυμούνται τι έλέχη στο παρελθόν και πολὺ σωστά άμφιβάλλουν και για όσα τολμηρά λέγονται και στό παρόν.

Ἄλλά πολλές φορές η προβολή τολμηρῶν άπόψεων οφείλεται σε όρισμένες ιδεολογικές προκαταλήψεις. Πολλοί ένοχλοῦνται ιδιαίτερα από κάθε έννοια δημιουργίας η σκοπιμότητος στό Σύμπαν. Και γι’ αυτό άρπάζουν τὴν πρώτη εύκαιρία για να χτυπήσουν τὸ *Big Bang* η τὴν ανθρωπική άρχή τοῦ Σύμπαντος. Και στις όμιλίες τους προβάλλουν τις άρνητικές τους ιδέες σαν να ήταν άποτέλεσμα σοβαρῆς επιστημονικῆς έρεῦνης ενώ είναι απλώς άποτέλεσμα τῆς προκατάληψης τους. “Ετσι βλέπετε στόν τύπο και στην τηλεόραση να προβάλλονται πρόσωπα και ιδέες πού δεν έχουν βρει τὴν αναγνώριση τῆς επιστήμης, αλλά μόνον εκπροσωποῦν τις τρέχουσες άθεϊστικές άντιλήψεις.

Θυμάμαι ένα συνάδελφο βιολόγο, καθηγητὴ Πανεπιστήμιου, πού δίδασκε ότι η πεμπτουσία τῆς σύγχρονης επιστήμης εκφράζεται από δύο βασικά στοιχεία. Τὸν μαρξισμό και τὸ βιβλίο «Τύχη και Ἄναγκαιότητα» τοῦ βιολόγου και νομπελίστα *Monod*. Ἄλλά ό μαρξισμός χτύπησε πολὺ σκληρά τὸν *Monod* και τις ιδέες τοῦ «χυδαίου υλισμοῦ» πού εκπροσωποῦσε. Και από τὸ άλλο μέρος μετά τὴν κατάρρευση τοῦ υπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ η μόδα τοῦ μαρξισμοῦ έχει περάσει πιά. Πάν-

τως μαρξισμός και *Monopod* βρίσκονται σε πλήρη αντίθεση και το μόνο κοινό τους σημείο είναι η άθεϊά τους.

‘Αλλά θα μου επιτρέψετε έδω να πω ότι παρόμοια λάθη, που προέρχονται από ιδεολογικές προκαταλήψεις έχουν γίνει και από την πλευρά των λεγομένων άπολογητών του χριστιανισμού. Έχουμε δει άρθρα και βιβλία που παρουσιάζουν δήθεν τις χριστιανικές απόψεις, χωρίς σοβαρή έμβάθυνση στα επιστημονικά θέματα. Θα μπορούσα να αναφέρω πολλά παραδείγματα. ‘Αλλά θα πω μόνον ότι ο άειμνητος Κωτσάκης ήταν πολύ προσεκτικός όταν έγραφε για τα διάφορα κοσμολογικά, και γενικότερα άπολογητικά θέματα. Πρώτον παρουσιάζει τις απόψεις και των άρνητών επιστημόνων, όπως αυτές διατυπώθηκαν, και δεύτερον άφου παρέθετε τις διάφορες απόψεις άφηνε τον άναγνώστη να δγάλει μόνος του τα συμπεράσματα.

Έκείνο πάντως που χαρακτήριζε ιδιαίτερα το Δημήτριο Κωτσάκη ήταν ότι μελετούσε πάρα πολύ τα διάφορα θέματα, διάβαζε συνεχώς τα βιβλία και τα δημοσιεύματα των μεγάλων έκπροσώπων της επιστήμης και δέν έσπευδε να βγάλει διαστικά συμπεράσματα.

Ίσως σήμερα, διαβάζοντας μερικά παλαιότερα δημοσιεύματα του Κωτσάκη, να βρούμε ώρισμένες άτέλειες. ‘Αλλά για να κρίνουμε το έργο του πρέπει να λάβουμε ύπόψη μας την επικρατούσα κατάσταση τον καιρό που αυτά έγράφησαν. Τις επικρατούσες θεωρίες και κυρίως τα έρωτήματα που έτίθεντο επί τάπητος.

Π.χ. παλαιότερα δέν ήταν καν γνωστό ότι το Σύμπαν διαστέλλεται, και όταν αυτό επι-

βεβαιώθηκε, το κύριο έρωτημα ήταν αν ύπηρξε ένα *Big Bang*. Ύπήρχαν αρκετοί που άμφισβητούσαν το *Big Bang* και έδέχοντο μια συνεχή δημιουργία της ύλης εκ του μηδενός, κάτι που είχε σαν συνέπεια το ότι το Σύμπαν σαν σύνολο ήταν αιώνιο.

Σήμερα δεβαίως η θεωρία του *Big Bang* έχει επικρατήσει*, ενώ η θεωρία της συνεχούς δημιουργίας έχει έγκαταλειφθεί. Αυτό όμως δέν σημαίνει ότι η επιστήμη μάς επιβάλλει μια θεία δημιουργία του Σύμπαντος. ‘Αλλά και αν αυτή η θεία δημιουργία γίνει δεκτή από πολλούς αυτό πάλι δέν σημαίνει ότι οι άνθρωποι δέχονται τη χριστιανική διδασκαλία στο σύνολό της. Γι αυτό, το θέμα της πίστεως είναι κάτι που ξεπερνάει τα όρια της Έπιστήμης και άφορα την όλη πνευματική στάση του ανθρώπου.

‘Αλλά η πίστη δέν είναι μόνον μια φιλοσοφική θεωρία. Δέν είναι κάτι έξισου άναπόδεικτο όπως η ύπαρξη πολλών Συμπάντων. ‘Αντιθέτως η πίστη βασίζεται σε έμπειρίες προσωπικές του κάθε πιστού, είτε σε μαρτυρίες άλλων, που τις δεχόμαστε ως αξιόπιστες και άληθινές.

Οι άπόστολοι είδαν με τα μάτια τους την άνάσταση του Χριστού. Και οι πρώτοι χριστιανοί είδαν άπειρα θαύματα εν τώ όνόματι του Κυρίου. Και όπως έγραψε ο άπόστολος Ίωάννης «ο άκηκόαμεν, ο έωράκαμεν τοίς όφθαλμοίς ήμών, ο έθεασάμεθα και αί χείρες ήμών έψηλάφησαν περι του λόγου της ζωής... άπαγγέλλομεν ύμίν» (Ίωάν. Α΄ 1, 1 - 3). Έπομένως, η πίστη έχει μια άλλη δεβαίότητα, που είναι πέραν από την επιστήμη και τη φιλοσοφία, αλλά είναι κάτι που δίνει ζωή και ειρήνη στον άνθρωπο.

Και αυτό είναι ουσιαστικά το μήνυμα που μάς άφησε κληρονομιά ο Δημήτριος Κωτσάκης.

Γ. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ
‘Ακαδημαϊκός

* Την έβδομάδα που ακολούθησε την όμλία αυτή δόθηκε το βραβείο Nobel φυσικής 2006 στους George Smoot & John Mather για τις παρατηρήσεις τους με τον δορυφόρο COBE της άκτινοβολίας μικροκυμάτων. Οι παρατηρήσεις αυτές επιβεβαίωσαν με έντυπωσασκό τρόπο την θεωρία του *Big Bang*. Και ο καθηγητής Smoot είπε σχετικά: «Έάν κάποιος είναι θρησκος είναι σαν να κοιτάζει το πρότυπο του Θεού» (Καθημερινή 8 - 10 - 06).

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΧΩΡΙΣ ΘΕΟ

Β'

Έπαναστάτησε, λοιπόν, ο άνθρωπος εναντίον του Θεού. Στην θεωρία και στην πράξη. Μὲ τὸν ἀθεϊσμό και τὸν πρακτικὸ ὑλισμό. Μόνο πού ἐκείνοι, οἱ ὁποῖοι κήρυξαν τὴν ἐπανάσταση δὲν ὑπολόγισαν τίς συνέπειες. Καὶ ἦσαν πράγματι τρομερές. Ἀρνούμενος ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεὸ δὲν ἔκανε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ ἀρνήται τὸν ἑαυτὸ του. Πρῶνιζε τὸ κλαδὶ πάνω στοῦ ὁποῖο στηριζόταν. Καὶ τὰ ἀποτελέσματα; Μᾶς τὰ περιγράφει, σὲ ὅλη τὴν τραγικότητά τους, ὁ ἀκαδημαϊκὸς Ἄγγελος Τερζάκης:

«Δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ νιώθης τὸν ἑαυτὸ σου ὀρφανεμένο ἀπὸ πατέρα τῆς ψυχῆς, ὑψηλὸ δικαιοκρίτη, νόημα τοῦ ὑπάρχειν. Ἄν ἐξαίρεσουμε κάποιους ἐκ γενετῆς ἀτάραχους, ἄδειους ἀπὸ ἐρωτήματα, βολεμένους κάτω ἀπὸ τὴ στέγη μιᾶς καθόλου βολεμένης αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς ἐπιστήμης, ὁ κόσμος μας πληρώνει σήμερα πολὺ ἀκριβὰ τὴν ἀμφίβολη τούτη «ἐλευθερία» του. Ἡ προσφυγὴ στὴ βία, στὸν ἀχαλίνωτο, ζωώδη ἐρωτισμό, στὰ ναρκωτικὰ καὶ στὰ παραισθησιογόνα, δὲν εἶναι παρὰ λίγες ἀπὸ τίς παρενέργειες πὺν ἔρχονται στοῦ φῶς. Οἱ πιὸ ἐντυπωσιακές. Τὸ πείραμα πὺν γίνεται στοῦν αἰῶνα τοῦτον, νὰ ζῆση ὁ ἄνθρωπος ὡς τέκνο «ἀγνώστου πατρὸς», ἢ, ἀκόμα δυσκολότερο, πατρὸς ἀνυπάρκτου, δὲν ξέρουμε πὺν θὰ ὀδηγήση».

Καὶ ὅμως ἂν δὲν ξέρουμε ἀκριβῶς, πὺν θὰ μᾶς ὀδηγήση τὸ πείραμα αὐτό, ξέρουμε πὺν μᾶς ὀδηγήσει ὡς τώρα. Γιατὶ τὸ πείραμα αὐτὸ τὸ ζήσαμε σὲ ὅλες τίς τραγικές του διαστάσεις. Χειρότερο καὶ ἀπὸ τὸ πείραμα τοῦ ἀσώτου υἱοῦ. Γιατὶ αὐτός, ἐπιτέλους ἀπαρνήθηκε τὸν Πατέρα του καὶ ζήτησε νὰ ζῆση μακριὰ του. Ἀκολούθησε τὸ δρόμο τῆς ἀποστασίας καὶ τῆς ἀσωτίας. Ὅχι ὅμως καὶ τῆς στρουθοκαμηλικῆς ὑποκρισίας. Γι' αὐτό, ὅσο καταστροφικὸς καὶ ὀδυνηρὸς καὶ ἂν ἦταν ὁ δρόμος του, ὅμως ἦταν δρόμος μὲ ἐπιστροφή. Ἦξερε ὁ ἄσωτος, ὅτι δὲν ἦταν υἱὸς «ἀγνώστου» ἢ «ἀνυπάρκτου» πατρὸς. Ἦταν υἱὸς περιφρονημένου, ἐγκαταλελειμμένου, προδομένου Πατρὸς. Ἐνὸς Πατέρα γεμάτου ἀγάπη καὶ στοργῆ πὺν δὲν ἔπαυε οὔτε ἓνα λεπτό νὰ ἀναζητῆ τὸ παιδί του καὶ νὰ περιμένει μὲ ἀνοιχτὴ ἀγκαλιὰ τὴν ἐπιστροφή του.

Ὁ σύγχρονος ὅμως ἄνθρωπος προσπάθησε νὰ πείσει τὸν ἑαυτὸ του, τὴν ψυχὴ του, πὺς δὲν ἔχει Πατέρα. Καὶ τὸν ἔπεισε, ἔστω ἐπιφανειακά. Καὶ νόμισε πὺς ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη θὰ ἄρχιζε ἢ χρυσῆ του ἐποχῆ. Θὰ ζοῦσε πια χωρὶς δεσμεύσεις καὶ περιορισμούς, χωρὶς πιεστικές ἐντολές καὶ ἀπαγορεύσεις. Θὰ ἀπολάμβανε τὴν ἐλευθερία σὲ ὅλη τὴν πληρότητά της. Καὶ ἔζησε μακριὰ ἢ μᾶλλον χωρὶς Θεό, μιὰ ψευτικὴ ἐλευθερία,

ισοδύναμη με την πιο τυραννική δουλεία. Νόμισε πως θα ελευθερώσει τον εαυτό του και ελευθέρωσε ό,τι κακό έγκρυβε μέσα του ο παλαιός εαυτός του.

«Άγνώστου» ή «άνυπάρκτου» πατρός δεν ήταν όλοι οι μανιακοί του άθεϊσμού που δημιούργησαν τα ανατριχιαστικά στρατόπεδα του Ναζισμού και μετέβαλαν στα κρεματόρια της φρίκης τα ανθρώπινα κορμιά σε σαπούνη και βιομηχανικά λιπάσματα;

Υμνηταί του άθεϊσμού δεν ήταν οι τύραννοι του κομμουνιστικού ολοκληρωτισμού που μετέβαλαν τη Σιβηρία σ' ένα άπέραντο παγερό νεκροταφείο κινουμένων σκιών, πάνω στο οποίο πλανόταν τρομερό το φάσμα της αγωνίας και του τρόμου, ώστε να γράφη ο Σολζενίτσιν: «Ουδέποτε υπήρξε σε ολοκληρω τον πλανήτη και σε ολοκληρη την ιστορία του ανθρώπινου γένους καθεστώς πιο σκληρό, πιο αίμοσταγές και συγχρόνως πιο διαβολικά πανούργο»;

Παιδιά του ύλισμού δεν είναι και οι όπαδοί του απάνθρωπου καπιταλισμού που έχουν για έμβλημά τους τον «σιδερένιο» νόμο του «όριου λιμοκτονίας» για τον εργάτη ή οι άλλοι που αίματοκυλίου τον κόσμο, για να αναπτύσσουν τις πολεμικές τους βιομηχανίες;

Έτσι είναι. Ο άνθρωπος χωρίς Θεό δεν είναι πια άνθρωπος. Τι είναι; Ούτε και ο ίδιος γνωρίζει. Είναι θηρίο; Είναι τέρας; Κάτι χειρότερο. Και από τα θηρία θηριωδέστερος. Γιατί είναι κάτι άφύσικο. Κάτι που έχει ξεφύγει από τα φυσιολογικά του πλαίσια και έχει διαστραφή. Έχει διαστραφή και γι' αυτό έχει στραφή πρώτα έναντίον του ίδιου του εαυτού του και ύστερα έναντίον όλων των άλλων. Καταντάει πια «ό άνθρωπος έναντίον του ανθρωπισμού»,

όπως έγραφε ο *Gabriel Marcel*. Μας υπενθυμίζει τα λόγια του Ντοστογιέφσκυ: «Αν δεν υπάρχει Θεός, τότε το πάλν επιτρέπεται»!

Και είναι επόμενο. Υπάρχουν μερικές αιώνιες αλήθειες και αξίες, πού, όσον και αν θέλουν μερικοί να τις παραμερίσουν ή να τις περιφρονήσουν, δεν πηγαίνουν εύκολα στο περιθώριο. Ή μάλλον όταν ο άνθρωπος με τρόπο βίαιο τις σπρώχνει στο περιθώριο, αυτόματα μαζί με αυτές και πιο πολύ από αυτές, βρίσκειται ο ίδιος στο περιθώριο, στο σκοτεινό περιθώριο της ζωής. Και είναι τρομερό να μην αντιλαμβάνεται ο άνθρωπος μερικά αυτόνοτητα και να μη διάσεται από αυτά.

Και οι συνέπειες φάνηκαν σε όλη την τραγικότητά τους, όπως είδαμε, ιδιαίτερα στην εποχή μας. Στην ανίερη προσπάθειά του να καταργήσει τον Θεό, ο σύγχρονος άνθρωπος κατόρθωσε μόνο να καταργήσει κάθε πνευματική και ανθρωπιστική αξία. Απογυμνώθηκε ο ίδιος από όλο τον πνευματικό και ήθικό του πλούτο. Νόμισε πως μπορούσε να καταργήσει τον Θεό και στην πραγματικότητα καταργούσε τον εαυτό του. Αποκαλυπτική είναι μια συνέντευξη του *Andre Malraux*, τόσο γνωστού στον διεθνή χώρο της διανοήσεως για τις πνευματικές του ανησυχίες και αναζητήσεις. Στη συνέντευξή του αυτή, που περιέχεται στο βιβλίο με τον τολμηρό και έντυπωσιακό τίτλο: «Το πτώμα του Θεού σαλεύει άκόμα», αναπτύσσονται όρισμένες αξιόλογες απόψεις. Αναφέρει εκεί μεταξύ των άλλων και τα εξής:

«... Έν πάση περιπτώσει δεν σκέπτομαι ότι ένας πολιτισμός είναι δυνατόν να ζήσει χωρίς ένα σύστημα αξιών. Λοιπόν, ως μην αυτόπατάμαστε. Για πρώ-

τη φορά μέσα στην ιστορία του κόσμου μιὰ ολόκληρη γενιά ανακαλύπτει την ύπαρξή της, χωρίς αναφορά σὲ ἀξίες. Καὶ ἐκεῖ ὑπάρχει μιὰ λογικὴ καὶ μιὰ ἐξήγηση πού ξαναβρίσκουμε σὲ ὅλο τὸ κύλισμα τῆς Ἱστορίας. "Ὅταν οἱ θεοὶ πεθαίνουν, τότε καὶ τὰ συστήματα τῶν ἀξιῶν γκρεμίζονται, ὁ ἄνθρωπος δὲν ξαναβρίσκει παρὰ μονάχα ἓνα πράγμα, τὸ σῶμα του. Περιορίζεται σὲ κάτι ἀπλῶς φυσικό. Τὰ ναρκωτικά, τὸ σέξ καὶ ἡ βία εἶναι τὰ φυσικὰ ὑποκατάστατα τῆς ἐξαφανίσεως τῶν θεῶν».

Πολὺ πράγματι χαρακτηριστικὴ ἡ διατύπωση τοῦ *Malraux*: «Ὅταν οἱ θεοὶ πεθαίνουν, τότε καὶ τὰ συστήματα τῶν ἀξιῶν γκρεμίζονται». Καμιά, δηλαδή, πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀξία δὲν μπορεῖ νὰ σταθῆ, ἂν δὲν θεμελιώνεται πάνω στὸν ἀσάλευτο βράχο τῆς θρησκευτικῆς πίστεως. "Ὅσοι νόμισαν ὅτι μποροῦσαν νὰ θεμελιώσουν ἓνα σύστημα πνευματικῶν ἀξιῶν ἢ μιὰ ἠθικὴ ζωὴ πάνω σὲ ἀνθρώπινα κατασκευάσματα ἢ ἄχρωμα φιλοσοφικὰ συστήματα, διαψεύσθηκαν. Βρέθηκαν μπροστὰ σὲ τραγικὲς καταστάσεις.

Τὸ κενὸ πού δημιουργεῖ ἡ ἀπουσία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀπουσία τῶν ἀξιῶν, τελικὰ καλύπτεται ἀπὸ τὸν πνευματικὸ

μαρασμό, τὴν ἠθικὴ ἀποχαλίνωση, τὰ ναρκωτικά, τὸ σέξ, τὴ βία, τὴν ἔξαρση τῆς ἐγκληματικότητος. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος χωρὶς μεταφυσικὴ διάσταση, χωρὶς τὴν ἐπαφὴ του μὲ τὸν Θεό, χάνει τὴν πνευματικὴ του ὑπόσταση. Καταντάει ἓνα σῶμα ἢ μᾶλλον ἓνα πτῶμα, ἀφοῦ μαζί μὲ τὸν Θεὸ τοῦ ἀφαιρέσαμε καὶ τὴν ψυχὴ. Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος ἀποπροσανατολίζεται. Δὲν χάνει μόνο τὸ νόημα τῆς ζωῆς, ἡ ζωὴ του χάνει τὸ νόημά της. Δὲν γνωρίζει οὔτε γιατί ζῆ οὔτε τι θέλει. Τὸ ὑπογραμμίζει στὴ συνέχεια ὁ *Malraux*:

«Οἱ ἀναρχικοὶ πού ρίχνονται μὲ ἀσπίδες καὶ κράνη καὶ σιδερένια ρόπαλα, οἱ μὲν ἐναντίον τῶν δέ, στὴν πραγματικότητα δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ κατακτήσουν τὴν ἐξουσία. Ζητοῦν κατ' ἀρχὴν ἓνα νόημα ζωῆς καὶ ὑπάρξεως. Παράδειγμα τὰ ἀναρχικὰ γεγονότα τοῦ Μαΐου 1968 στὴ Γαλλία μὲ τὶς ἄλλοπρόσαλλες καὶ ἀντιφατικὲς ἐκδηλώσεις. Οἱ ἐπαναστατημένοι νέοι τοῦ 1968 δὲν ζητοῦσαν τὴν ἐξουσία. Ζητοῦσαν ἄλλο πράγμα». Τί ζητοῦσαν; Ζητοῦσαν νὰ καλύψουν τὸ κενὸ τῆς ψυχῆς τους. Ἐνα κενὸ πού δὲν καλύπτεται παρὰ μονάχα ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἀπὸ τὶς ἀξίες πού ἐκπροσωπεῖ τὸ θεῖο.

Γ. Β. Μ.

ΤΟ 1821

Ἡ 25η Μαρτίου 1821 ἔχει καθιερωθεῖ (ἀνεξάρτητα ἀπὸ διαφωνίες γιὰ τὴν ἀκριβῆ ἡμερομηνία) νὰ θεωρεῖται ὡς ἡ ἡμέρα ὅπου ἐξέσπασε ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση, ἐναντίον τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ ὁμως ὁ ἀγῶνας ἄρχισε πολὺ νωρίτερα. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα τοῦ 1814, ὅταν στὴν Ὀδησοῦ τρεῖς ἔμποροι, Ἕλληνες, ἀλλὰ κἀθε ἄλλο παρὰ ραγιάδες, ὁ Σκουφᾶς, ὁ Τσακάλωφ καὶ ὁ Ξάνθος, ἔκαναν τὸν πόνο ἀπόφαση καὶ τὸν στεναγμὸ σχέδιο γιὰ νὰ ὀργανωθῆ ὁ ξεσηκωμός. Καὶ τὸ σχέδιο ἐγίνε ἔργο. Καὶ ἐπειδὴ ἐγίνε ἔργο, ἐγίνε ἐπανάσταση.

Αὐτὸ ἦταν τὸ ξεκίνημα γιὰ τὸν ξεσηκωμὸ τοῦ ραγιά. Καὶ ἐδῶ ὅσο καὶ νὰ πασχίσης μὲ σχήματα α ριγοῖ δὲν μπορεῖς νὰ χῶσης τίς ταξικὲς διακρίσεις, διότι, ἀπλούστατα, ἡ προσπάθεια τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας δὲν περιοριζόταν σὲ ὠρισμένη κοινωνικὴ τάξη. Ἦταν ἓνα ξεκίνημα ἀληθινὰ πανελλήνιο. Ἀπὸ τὴν Ὀδησοῦ ροβόλησε ὅλο τὸ δοῦλο Γένος. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια... ἂν δέβαια ἐνδιαφερώμαστε γιὰ τὴν ἀλήθεια!

Καὶ στὴν ἐπανάσταση αὐτὴ ἔπαιξε ρόλο ἀποφασιστικὸ ἢ ψυχικὴ δύναμη. Καὶ τὴν ψυχικὴ αὐτὴ δύναμη τὴν ἔδωσαν οἱ δυὸ παράγοντες ποὺ μᾶς ἀπασχολοῦν σὲ τοῦτο τὸ βιβλίον. Ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ὁ Χριστιανισμὸς.

Ἄς ἀρχίσουμε ἀπ' τὸν Χριστιανισμὸ. Ἡ ἐπανάσταση ἐγίνε... μὰ χριστιανοὶ καὶ ὄχι ἄθεοι ἢ θρησκευτικὰ ἀδιάφοροι τὴν ἔκαναν. Ἀπ' αὐτὴ τὴ χριστιανικὴ Πίστη παίρνανε δύναμη ἀλλὰ καὶ καρτερία καὶ αὐτὴ ἡ χριστιανικὴ Πίστη, ἂν δὲν ἔσθηνε τίς μικρότητες, δὲν τίς ἄφηνε ὁμως νὰ σθῆσουν τὴν Ἐπανάσταση.

Ὅμως ἡ χριστιανικὴ αὐτὴ Πίστη ἐτόνωσε τὸ δοῦλο, ἀλλὰ ἐπαναστατημένο Γένος, συνταιριασμένη μὲ τὴν ὄνειροπόληση τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ. Ὁ ἐπαναστατημένος ραγιάς ἦταν πιά Ἕλληνας. Θυμόταν πάντα τὸν Μαρμαρωμένο Βασιλιά, τὸν τελευταῖο αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, καὶ πίσω ἀπὸ αὐτόν, τὴν σειρὰ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ πίσω ἀπὸ αὐτοὺς ὄνειρευόταν τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, ὅσο λίγο καὶ ἂν τὴν ἤξερε. Ὁ Χριστιανισμὸς τοῦ ἔδινε τὴν Πίστη καὶ τὴν δύναμη. Ἡ Ἀρχαία Ἑλλάδα τοῦ ἔδινε τὴν φιλοδοξία καὶ τὸ ὄνειροπόλημα. Κι' ὅταν ἡ Ἐπανάσταση τελείωσε, ὁ ραγιάς ποὺ δὲ ἦταν πιά ραγιάς, ἀναπνέοντας τὸν ἀέρα τῆς ἐλευθερίας ποὺ ἦταν «ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά», ἔνοιωθε τὴν ἐλευθερία αὐτὴ σὰν ἐλευθερία νὰ εἶναι χριστιανὸς καὶ ἐλευθερία νὰ εἶναι Ἕλληνας.

Ἀπὸ τὸ Βιβλίον «Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες»
τοῦ Καθηγητοῦ Α. Ν. Τσιριντάνη
Ἐκδόσεις «Συζήτησις»

«Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ»

*«Μή αστόχει γυναικός σοφής και αγαθής»
(Σοφ. Σειράχ, ζ' 19)*

Χιλιουσητημένη ή σημερινή ημέρα. "Ό,τι και να γράφει κανείς, πιθανώς είναι γνωστό στους περισσότερους. "Όμως, για τη Γυναίκα αξίζει, πάντα, κάθε αναφορά: για τη φύση της, την πορεία της ζωής της, την επίτευξη των ρόλων της στην οικογένεια, στην κοινωνία, στον κόσμο ολόκληρο.

Γράφοντας αυτό το κείμενο, θυμήθηκα -από μία παρουσίαση σε παλαιότερη «Παγκόσμια Ημέρα της Γυναίκας»- ένα αξιόλογο έργο ζωγραφικής, Έλληνίδας ζωγράφου, που παρίστανε τη γυναίκα των πέντε ηπείρων. Ήταν πέντε γυναικείες μορφές, που συμβόλιζαν τη γυναίκα, την κυρά της γης, το 50% του πληθυσμού των ηπείρων. Ήταν δουλειά του πνεύματος, της ειδικότητας, της γνώσης, θαλαμένο από τα χέρια και την έκφραση μιάς γυναίκας.

Έργο πνεύματος ή ζωγραφική. Πνεύμα και ο άνθρωπος. Πνεύμα με σώμα, σώμα με πνεύμα. Δεν ξέρω ακριβώς τι πρέπει να είναι. Από βιολογικής πλευράς, μπορεί να πει κανείς ότι είναι ένας, σε δύο μορφές: άνδρας και γυναίκα, γυναίκα και άνδρας, δυσκολεύεται κανείς πώς να το τοποθετήσει, μιά και οι δύο στέκονται, πλάϊ - πλάϊ, ο ένας για τον άλλον και οι δύο μαζί για το «είναι» του κόσμου.

Κριμα που άργησαμε να το καταλάβουμε αυτό και φτάσαμε στο περιεργό φαινόμενο να έχουμε ανάγκη να τιμήσουμε τη γυναίκα, αφιερώνοντάς της, παγκόσμια, μιά μέρα δική της.

Βρίσκεται κανείς σε δίλημμα με τη σκέψη, αν αυτή η ημέρα είναι ημέρα επιβολής

τιμής ή ημέρα παγκοσμίων τύψεων για τη στέρηση της κοινωνικο-φυλετικής ισοτιμίας της γυναίκας στις συνειδήσεις. Βέβαια, δεν πρόκειται να κάνουμε αναλύσεις των λόγων που έχουν έμποδίσει τη γυναίκα να δώσει τη σφραγίδα της στον κόσμο και που την αναγκάζουν να έχει, στατιστικά, λιγότερο έντυπωσιακή παρουσία από τον άνδρα. "Όλοι ξέρουμε (για παράδειγμα), ότι ένα μωρό στην άγκαλιά της είναι ένας πολύ βαρύς θησαυρός, βαρύτερος και από τον κόσμο όλο, που την αναγκάζει να σιγοπερπατάει στη ζωή. Ένα παιδί από το χέρι είναι ένα ιερό καθήκον μακροχρόνιας συμπόρευσης, είναι μιά προσφορά και αυταπάτηση της γυναίκας, είναι μιά πορεία ζωής.

Όμως η φύση της γυναίκας δεν είναι μόνο ή μητρότητα. Είναι ό,τι το ανθρώπινο πνεύμα μπορεί να δημιουργήσει. Αυτό το ξέρει καλά ή γυναίκα και προσπαθεί να το διεκδικήσει με όλες της τις δυνάμεις και πολλές φορές χάνει το μέτρο της φυσικής ισορροπίας και άντοχης της και ταλαιπωρείται και ταλαιπωρεί.

Και δεν είναι δυνατόν να δούμε τη φύση του θηλυκού ανθρώπου έτσι ξεκομμένα από την άλλη μορφή του, που είναι ο αρσενικός άνθρωπος. Στο στόμα των ανδρών, το επίθετο «θηλυκό» ενέχει κάποιο στοιχείο περιφρονησεως πιστεύω, όχι διότι περιορίζει τη γυναίκα στο φύλο της, αλλά διότι την παραπέμπει κατ' ευθείαν στην ιστορία της, μιά ιστορία που είναι ολόκληρη φτιαγμένη από τον άνδρα. "Όμως, οι γυναίκες δεν είναι ούτε κατώτερες, ούτε ανώτερες από τους άνδρες, αλλά από μιά παράξενη προ-

σαρμογή στις συνθήκες τῆς ζωῆς βρέθηκαν προστατευόμενες καὶ ὑποτακτικές.

Εἶναι γεγονός, ὅτι ἡ γυναῖκα εἶναι πῶς ἀδύνατη ἀπὸ τὸν ἄνδρα, ἔχει μικρότερη μυϊκὴ δύναμη, λιγότερα ἐρυθρὰ αἰμοσφαίρια, λιγότερη περιεκτικότητα πνευμόνων, τρέχει λιγότερο, μπορεῖ νὰ σηκώσει μικρότερα βάρη, δὲν μπορεῖ νὰ τὸν συναγωνιστεῖ σὲ κανένα ἄθλημα, δὲν μπορεῖ νὰ τὰ βγάλει πέρα μαζί του στὴν πάλη. "Ὅλα αὐτὰ εἶναι γεγονότα. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ ἀτομικὴ ζωὴ τῆς γυναίκας πού ἔχει σχέση μὲ τὴ μυϊκὴ τῆς ὀργάνωση, εἶναι φτωχότερη ἀπὸ τοῦ ἄνδρα. "Ὅμως τὰ γεγονότα, αὐτὰ καθ' ἑαυτά, εἶναι χωρὶς σημασία, ἂν τὰ δοῦμε μέσα ἀπὸ μιὰ πνευματικὴ προοπτικὴ καὶ ἀπὸ μιὰ προοπτικὴ ἐλευθερίας τοῦ κοινωνικοῦ ἤθους. Ἐκεῖ ὅπου τὰ ἦθη ἀπαγορεύουν, τὴ βία, ἡ μυϊκὴ δύναμη, γὰρ παράδειγμα, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι μέσο κυριαρχίας.

Ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ἡ γυναῖκα ἀποκτᾶ, μὲ τὴ μητρότητα, ἰσοτιμία μὲ τὸν ἄνδρα, εἶναι καθαρὴ πλάνη. Εἶναι γνωστὸ πὼς οἱ γυναῖκες δὲν ἐξασφάλισαν τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου -γιὰ νὰ περιοριστοῦμε μόνο σ' αὐτὸ τὸ στοιχεῖο- μὲ τὴν ιδιότητα τῆς μητέρας.

Ἡ μητρότητα ὡς φυσικὸ φαινόμενο, προσφέρει μὲν σεβασμὸ, ὄχι ὅμως καὶ δύναμη στὴ γυναῖκα. Ἀσφαλῶς γίνεται μέσον κοινωνικῆς προσφορᾶς καὶ κοινωνικῆς ἀσκήσεως, ὑπομονῆς, ἀγάπης, ἀρετῆς, ἀγιότητας, γιὰ ὅσους μποροῦν νὰ τὰ δοῦν αὐτὰ, ὅμως ἡ μητρότητα δὲν παύει νὰ εἶναι φυσικὸ φαινόμενο.

Καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ μόνο ὄν στὴ φύση, πού δὲν εἶναι ἕνα ἀπόλυτα φυσικὸ εἶδος. Γι' αὐτὸ καὶ πολλὲς φορὲς φτάνουμε σὲ ἀκραῖες περιπτώσεις ἠθελμημένης ἀρνήσεως τῆς μητρότητας. Καὶ ὡς παράδειγμα ἀναφέρουμε τὴν ἀγιότητα τοῦ μοναχισμοῦ ὡς ἀσκητικὴ ἐπιβολὴ στὴ φύση καὶ τὴν ἀμβλωση ὡς ἀδυναμία, ἄγνοια φυσικῶν νόμων καὶ λανθασμένη κοινωνικὴ καθοδήγηση.

Ζῶντας μέσα στὴν κοινωνία πού δημιουργήσαμε, ἔχουμε πάρει ὅλες τὶς γνώ-

σεις καὶ τὶς ἐμπειρίες μας ἀπὸ τὶς διδασχὲς τῶν προηγουμένων γενιῶν καὶ ἡ συμπεριφορὰ μας δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὶς ἐνστικτώδεις συμπεριφορὲς τῶν ζώων. Γι' αὐτὸ βλέπουμε στὸν ἄνθρωπο τὸ ζευγάρι νὰ μὴν ἔχει ὑποχρεωτικὰ τὴ σημασία τῆς ἀναπαραγωγῆς, πού ἔχει γιὰ τὰ ζῶα. Στὰ ζῶα λειτουργεῖ καθαρὸ τὸ ἐνστικτο τῆς ἀναπαραγωγῆς καὶ ὅπου ὑπάρχουν αὐτά, ὡς ἀρσενικὸ καὶ θηλυκὸ, ζοῦν σὲ ἀπόλυτη φυσικὴ ἁρμονία. Αὐτὸ πού λέμε πάλη ἀνάμεσα στὰ φύλα, στὸ ζωϊκὸ βασίλειο εἶναι ἄγνωστο. "Ὅσο γιὰ τὶς ἐλάχιστες ἀκραῖες περιπτώσεις ὅπου τὸ θηλυκὸ κατασπαράσσει τὸ ἀρσενικὸ, μετὰ τὸ ζευγάρι, αὐτὸ δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ ἐπιβολὴ δυνάμεως καὶ ὑπεροχῆς τοῦ ἐνός φύλου στὸ ἄλλο. Ἐδῶ πρόκειται γιὰ εἰδικὲς λειτουργικὲς ἀνάγκες (φαίνεται πὼς τὸ θηλυκὸ ἔχει πρόσθετες ἀνάγκες σὲ πρωτεΐνες, γιὰ τὴν ὥοτοκία, πού τὶς ἐξασφαλίζει μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο).

Στὸν ἄνθρωπο, ὅπου ὁ «λόγος» ἔχει σχεδὸν καταργήσει τὰ ἐνστικτα, ἡ φυσικὴ ἁρμονία πολλὲς φορὲς ἀλλοιώνεται. Ἔτσι ἡ ἐνστασι διαφορῶν, πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴ γυναῖκα καὶ τὸν ἄνδρα, δὲν εἶναι βιολογικὸ φαινόμενο, ἀλλὰ καθαρὰ κοινωνικὸ. Δὲν ὑπάρχει, βιολογικά, ἀνώτερο, καλύτερο, ἐξυπνότερο φύλο. Καὶ τὰ δύο φύλα, εἶναι δύο διαφορετικὲς μορφὲς τοῦ ἴδιου ὀργανισμιακοῦ εἶδους. Ἐχουν γίνει πάμπολλες μελέτες καὶ ἔχει βρεθεῖ ἐξαιρετικὰ μεγάλος ἀριθμὸς διαφορῶν σὲ λειτουργίες, σὲ χημικὲς ἐνώσεις καὶ ἀντιδράσεις, σὲ χρωμοσώματα, κύτταρα, ἰστούς, ὄργανα, κ.λ.π., ὅπως καὶ ἄλλες τόσες ὁμοιότητες. "Ὅμως, διαφορὲς τῶν φύλων στὴ λειτουργία τοῦ ἐγκεφάλου, πού ἔχει σχέση μὲ τὴν ἐξυπνάδα, τὴν κρίση, τὴ σύλληψη ἰδεῶν κ. ἄ., δὲν ὑπάρχουν. Γιὰ τὴν ἐπιστήμη, ὑπάρχει ἀπόλυτη ἰσοτιμία στὴ φύση τῶν φύλων, ἀλλὰ καὶ μεγάλη ἀνομοιότητα σὲ λειτουργίες. Γι' αὐτὸ πιστεύω, ὅτι εἶναι λάθος, ὅταν τὸ φεμινιστικὸ κίνημα ἀποπροσανατολίζεται καὶ ζητᾶ τὴν ἐξομοίωση τῶν

δύο φύλων, αντί της ισοτιμίας που δικαιούται και τα δύο.

Δέν είναι απαραίτητο νά ύμνήσει κανείς τή γυναίκα, λόγω καθήκοντος για τήν Παγκόσμια Ήμέρα της, έπισημαίνοντας τά μεγάλα έργα κοινωνικής προσφοράς της, γνώσεων, εύφυϊας, δεξιοτεχνίας, άρετής κ.λ.π., διότι όλα αυτά είναι άφυλετικές ιδιότητες του άνθρώπου και δέν είναι καθόλου παράξενο ότι και ή γυναίκα κατορθώνει ό,τι ό «λόγος» επιτρέπει και όταν οι συνθήκες εύνοουν. Μήν ξεχνάμε άλλωστε, ότι και τό γονιδιακό άποθεματικό του είδους μας, που έλέγχει όλες τις ιδιότητές μας, είναι κοινό στους άνδρες και τις γυναίκες. Άνακατεύεται τή στιγμή της δημιουργίας των γαμετών και μοιράζεται στα παιδιά, έξ ίσου, και από τους δύο γονείς, με τή σχεδόν μοναδική διαφορά σέ ένα χρωμόσωμα, μεγαλύτερο για τή γυναίκα τό Χ και μικρότερο για τόν άνδρα τό Υ. Έτσι, τελικά, ή γυναίκα έχει στα κύτταρα της δύο Χ χρωμοσώματα και ό άνδρας έχει ένα Χ και ένα Υ.

Στό σημείο αυτό, μπορεί νά έπισημανθεί ότι ή γυναίκα είναι πιο εύνοημένη από τόν άνδρα, διότι ή παρουσία των δύο Χ χρωμοσωμάτων τήν προστατεύει από τή συχνότερη εμφάνιση όρισμένων άσθeneιών ή άνωμαλιών, οι όποιες όφείλονται σέ συγκεκριμένα γονίδια τά όποια έδράζονται πάνω σ' αυτά τά χρωμοσώματα. Για παράδειγμα, τά γονίδια του δαλtonισμού, τής αίμορροφιλίας, κ.λ.π.

Πάντως, δέν έχει νόημα νά ύποκλιόμαστε σέ ό,τι τό Χ ή τό Υ χρωμόσωμα καθορίζει, αλλά στον άνθρωπο τόν έμφρονα (τόν *Homo sapiens*, όπως λέγεται στή

γλώσσα τής βιολογίας), που ή μοναδικότητα τής ύπάρξεώς του αρχίζει από τή στιγμή τής συλλήψεώς του.

Δέν νομίζω ότι χρειάζεται νά τονισθεί περισσότερο, πως για τήν έπιστήμη ή γυναίκα δέν είναι ούτε κατώτερη, ούτε άνώτερη από τόν άνδρα και ότι ή κοινωνική συμπεριφορά και οι διαφορές που ύπάρχουν, όταν δέν έχουν σχέση με λειτουργικές σκοπιμότητες του είδους, είναι διαφορές, κυρίως, λόγω τεχνητών συνθηκών του περιβάλλοντος, με τήν εύρεϊα έννοια του όρου.

Και άφου ή σημερινή ήμέρα είναι Ήμέρα τιμής για τή γυναίκα, θα ήθελα νά άφιερώσω τό μικρό αυτό κείμενό μου σέ μια μεγάλη Έλληνίδα γυναίκα του 16^{ου} αιώνα, στή Φιλοθέη τήν Άθηναία, που τό έργο της άντέχει στους αιώνες ή Άγιότητά της κοσμεϊ τήν Όρθοδοξία και ή προσωπικότητά της τιμά, ειδικότερα, τους Έλληνες, άνδρες και γυναίκες.

Βέβαια, τό νά ιδρύσει μια γυναίκα, μέσα στήν τουρκοκρατούμενη Άθήνα, νοσοκομείο, σχολεία και τεχνικές σχολές για γυναίκες και ιδίως για τις άγαμες μητέρες, που έπρεπε νά βρούν πόρους, για νά επιδιώσουν οι ίδιες και τό παιδί τους, τό νά σώσει ζωές, θυσιάζοντας τή δική της, δέν έπαναλαμβάνεται, συχνά στήν ιστορία ένός τόπου.

Χαρά, λοιπόν, στήν Άθήνα, που έχει πρωτοποριακή ιστορία και στόν... φεμινισμό!!

ΕΛΕΝΗ ΓΚΕΛΤΗ - ΔΟΥΚΑ
Άμισ. Καθηγήτρια
Γενετικής του Παν/μίου Άθηνών

Ο ΓΑΛΛΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

Τελευταία, μερικοί ιστορικοί και δημοσιογράφοι, κινούμενοι μάλλον από ιδεολογικές προκαταλήψεις, παραποιούν την ιστορία της Έπανάστασης του 1821 με ποικίλους τρόπους και με διάφορες άφορμές. Ίσχυρίζονται ότι προσπαθούν να βρουν την αλήθεια, διότι δήθεν οι παλαιότεροι ιστορικοί δε γνώριζαν ή δεν ήθελαν να πουν την αλήθεια. Θέλουν επίσης να κάμουν απομυθοποίηση της ιστορίας, στην πραγματικότητα όμως την παραποιούν πολύ, διότι παρερμηνεύουν τα γεγονότα και παρεξηγούν τη συμπεριφορά μερικῶν ιστορικῶν προσώπων, τους βρίσκουν ελαττώματα και λάθη. Ἀλλά δεν υπάρχει ἄνθρωπος τέλειος, χωρίς ἐλάττωμα και χωρίς σφάλματα. Ἐπειτα, οἱ ιστορικοὶ αὐτοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι βρῆκαν τὴν πλήρη ἀλήθεια. Πολλοὶ ὅμως τοὺς κατηγοροῦν ὅτι πλανῶνται και ὅτι παραποιοῦν τὴν ἱστορία. Ἴσως παρασύρονται σὲ ὑπερβολὲς ἀπὸ ιδεολογικὲς προκαλήψεις ἀπὸ προσωπικὲς συμπάθειες και ἀντιπάθειες, ἀλλὰ δὲν λένε ἐπίτηδες ψέματα. Λένε μερικὲς ἀλήθειες ἀλλὰ δὲν λένε τὴν πλήρη ἀλήθεια, λένε μισὲς ἀλήθειες. Καὶ ὅπως λένε πολλοί, οἱ μισὲς ἀλήθειες εἶναι τὰ χειρότερα ψέματα. Διότι αὐτὰ τὰ ψέματα καλύπτονται μὲ τὸ μανδύα τῆς ἀλήθειας και ἔτσι παραπλανοῦν πολλοὺς.

Μία ἀφορμὴ γιὰ παραποίηση τῆς ἱστορίας τοῦ 1821 στὴν ἐποχὴ μας, ἔδωσε ἡ νέα θεωρία περὶ ἔθνος, τὴν ὁποία διατύπωσαν μερικοὶ κοινωνιολόγοι. Τὸ ἔθνος λένε εἶναι μιὰ φανταστικὴ κοινότητα, ἃρα δὲν ἔχει πραγματικὴ ὑπόσταση. Ἡ ἐθνικὴ συνείδηση εἶναι αὐταπάτη και ψευδῆς

ιδεολογία! Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο θέλουν οἱ νεωτεριστὲς νὰ κυττήσουν τὸν ἄκρατο και ἐπιθετικὸ ἐθνικισμό. Ἀλλὰ ἡ ἔννοια τοῦ ἔθνος εἶναι πανάρχαιη, ὑπῆρχε σχεδὸν σὲ ὅλους τοὺς λαοὺς, ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα, και ὑπάρχει ἀκόμη ἔντονη σὲ πολλοὺς λαοὺς. Ὁ ἀρχαῖος ὁ ιστορικὸς Ἡρόδοτος (5ος π.Χ. αἰώνας) μᾶς ἔδωσε τὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται τὸ ἔθνος. Αὐτὰ εἶναι τὸ ὄμαιμον, τὸ ὁμόγλωσσον, θεῶν τε ἰδρύματα κοινά, δηλαδὴ τὸ ὁμόθησκον. Ἐπομένως, βασικὰ στοιχεῖα τοῦ ἔθνος κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, εἶναι ἡ συνείδηση τῆς κοινῆς καταγωγῆς, ἡ κοινότητα τῆς γλώσσας, τῆς θρησκείας κ.λ.π. Αὐτὰ παραδέχονται και σήμερα οἱ περισσότεροι κοινωνιολόγοι. Καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἶπε στὴν ὁμιλία ποῦ ἔκαμε στοὺς Ἀθηναίους στὸν Ἄρειο Πάγο, ὅτι ὁ Θεὸς «ἐποίησέ τε ἐξ ἐνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὁρίσας προστεταγμένους καιροὺς και τὰς ὁροθεσίας αὐτῶν» (Πράξ. ιζ' 26). Ἐπομένως, ἡ ἔννοια τῆς συλλογικότητας και τῆς ἐθνικότητας εἶναι ἔμφυτη στὸν ἄνθρωπο.

Ἀλλὰ οἱ νεωτερίζοντες ιστορικοὶ και δημοσιογράφοι ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπέκτησαν ἐθνικὴ συνείδηση κατὰ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821. Προηγουμένως δὲν εἶχαν καμία συνείδηση ἐθνικότητας, ἦσαν ἐθνικὰ ἀδιαφοροποίητοι! Τὴν ἐθνικὴ ἰδεολογία μετέδωσαν στοὺς Ἕλληνες οἱ Εὐρωπαῖοι. Καὶ γενικότερα ἡ ἔννοια τοῦ ἔθνος εἶναι δημιούργημα τῆς ἀστικῆς τάξεως και τοῦ Γαλλικοῦ Διαφωτισμοῦ τοῦ 18ου αἰώνα. Ἐπειτα τὰ ἐθνικὰ

κράτη που δημιουργήθηκαν κατά τους νεωτέρους χρόνους, χρησιμοποίησαν την έθνικη ιδεολογία, για να δώσουν στους λαούς τους «έθνικη ταυτότητα». Ο Καθηγητής της Ιστορίας στο Ίόνιο Πανεπιστήμιο *Μ. Πιζάνιας* έγραφε στην Καθημερινή στις 4 - 4 - 04 άρθρο με τίτλο: «Καταγωγικοί μύθοι και πολιτικό σχέδιο του '21. Η Επανάσταση δεν είναι αποτέλεσμα της αγανάκτησης του λαού, αλλά εφαρμογή της απόφασης των διανοουμένων διαφωτιστών». Υποστήριζε δηλαδή ότι η Επανάσταση του 1821 ήταν έργο των Διαφωτιστών, άορίστως και γενικώς, και όχι του ελληνικού λαού και των ήγετών του.

Στο άρθρο αυτό υποστηρίζει μεταξύ των άλλων τα εξής: «Η πρωταρχική ιδέα δημιουργίας κάθε έθνικου κράτους θεμελιώθηκε σε έναν μύθο για την ιστορική καταγωγή του λαού. Στον αιώνα του Διαφωτισμού (δηλαδή το 18ο) οι μύθοι μετεξελίχθηκαν σε ιστορική καταγωγή των λαών». Άλλοι ιστορικοί έγραψαν πρόσφατα σε βιβλίο ότι η ιδέα του έθνους δεν υπήρχε στους Έλληνες, προ του 1821. Η έννοια αυτή επιβλήθηκε κυρίως μετά την Επανάσταση ως κρατική ιδεολογία, που διαδόθηκε κυρίως με την παιδεία, αλλά και με άλλα μέσα. (*Ευθ. Παπαταξιάρχη*, (Επιμ.) *Περιπέτειες έτερότητας*. Η καταγωγή της πολιτισμικής διαφορής στη σημερινή Ελλάδα, Έκδ. 'Αλεξάνδρεια, 2006). Με άλλα λόγια, προ του 1821 δεν υπήρχαν Έλληνες, οι δέ κάτοικοι της Ελλάδας δεν είχαν καμιά έθνικη συνείδηση, δεν ήταν καν Έλληνες. Τί να ήταν άραγε; Άλλά η Ελλάδα, όπως είναι παγκοσμίως γνωστό, έχει ιστορία 3000 ετών, ή οποία πέρασε από διάφορες φάσεις, αλλά ποτέ δεν εξέλιπε από τους Έλληνες ή συνείδηση της έθνικης τους ταυτότητας. Η Ελληνική ιστορία έχει μία αξιοθαύμαστη συνέχεια σε πολλούς τομείς του πολιτισμού. Ως παράδειγμα θα αναφέρουμε έναν μόνο, τη διαχρονική συνέχεια της ελληνικής

γλώσσας.

Επομένως οι Έλληνες δεν απέκτησαν έθνικη συνείδηση το 1821 και κατά το 19ο αιώνα. Τη συνείδηση αυτή, της έθνικης διαφορής τους από τους Όθωμανούς Τούρκους, την είχαν σε όλη τη διάρκεια της τουρκοκρατίας και αυτή τους ώθησε να κάμουν πολλά έπαναστατικά κινήματα, για την απόκτηση της ελευθερίας τους. Το κυριώτερο όμως είναι ότι η έθνικη συνείδηση, που βασίζόταν στη γλώσσα και στις παραδόσεις, αλλά κυρίως στη θρησκεία, τους βοήθησε να μην άφομοιωθούν έθνικα και πολιτισμικά με τους Όθωμανούς κατακτητές. Άν δεν είχαν την ελληνική έθνικη συνείδηση, γρήγορα θα άφομοιώνονταν από τους Τούρκους, οι όποιοι μάλιστα θα τους έδιναν και πολλά προνόμια και θα τους απήλλασσαν από τα βάρη της δουλείας.

Οι νεωτερίζοντες ιστορικοί, άπολυτοποιούν την επίδραση του Γαλλικού Διαφωτισμού και της Γαλλικής Έπαναστάσεως στους Έλληνες. Και ισχυρίζονται ότι οι Γάλλοι Διαφωτιστές δημιούργησαν πρώτα την ιδέα του έθνικου κράτους και του έθνους, ή όποια, όπως γράφουν πολλοί κοινωνιολόγοι είναι μία ψευδής ιδεολογία, μία αυταπάτη! Με τον τρόπο αυτόν αντίφασκουν, διότι ενώ δέχονται όλες τις ιδέες του Διαφωτισμού, άπορρίπτουν μία βασική, την έννοια του έθνους, την όποια κατασκεύασε και διέδωσε δηθεν ο Γαλλικός Διαφωτισμός.

Άλλά η έθνικη συνείδηση των Έλλήνων στά χρόνια της τουρκοκρατίας διατηρήθηκε κυρίως από την Έκκλησία, με τη χριστιανική διδασκαλία και την καλλιέργεια της παιδείας. Οι ύπόδουλοι Έλληνες είχαν συνείδηση της έθνικης διαφορής τους από τους κατακτητές που μολονότι τους ύπόσχονταν πολλά για να αλλάξουν την πίστη τους, έμειναν σταθεροί σ' αυτή. Την έθνικη τους συνείδηση ενίσχυσε πολύ και ή παιδεία με τη διδασκαλία της άρ-

χαιάς ιστορίας και τῶν κατορθωμάτων τῶν προγόνων μας. Ὁ στρατηγός Θ. Κολοκοτρώνης, μιλώντας στους μαθητὲς τοῦ Γυμνασίου στὴν Πνύκα, τὸ 1838, τοὺς ἔλεγε μεταξύ τῶν ἄλλων, ὅτι οἱ πρόγονοί μας «ἦτον σοφοὶ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐπῆραν καὶ ἐδανείσθησαν τὰ ἄλλα ἔθνη τὴν σοφίαν των... Εἰς τὸν τόπον τὸν ὁποῖον κατοικοῦμεν ἑκατοικοῦσαν οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους καὶ ἡμεῖς καταγόμεθα καὶ ἐλάθομεν τὸ ὄνομα τοῦτο». Καὶ ὁ στρατηγός Μακρυγιάννης στὰ Ἀπομνημονεύματά του κάνει λόγο συχνὰ ὄχι μόνο γιὰ τὴν ἀρχαία, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ βυζαντινὴ ἱστορία. Οἱ Ἀγωνιστὲς τοῦ 1821 εἶχαν συνείδηση τῆς ἐθνικῆς τους ταυτότητας καὶ τῆς ἱστορικῆς συνέχειας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Παρόμοια συνείδηση εἶχαν καὶ οἱ περισσότερο Ἕλληνες καὶ μάλιστα ὅσοι ἤξεραν ἔστω καὶ λίγα γράμματα.

Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ τὸν ἐπιβάλλουν καὶ στὸ σημερινὸ ἑλληνισμό, ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 καὶ ἡ δημιουργία τοῦ ἐθνικοῦ μας κράτους ὀφείλεται κυρίως στους Ἕλληνες ἐμπόρους τοῦ Ἐξωτερικοῦ, οἱ ὁποῖοι δῆθεν διέδωσαν τὶς Εὐρωπαϊκὲς ιδέες στὸν ὑπόδουλο ἑλληνισμό στὰ τέλη τοῦ 19ου αἰώνα. Οἱ ἔμποροι αὐτοὶ ἐβλεπαν τὰ καλὰ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ συνέκριναν τὴν κατάστασή τῆς Ἑλλάδας μὲ αὐτὴ τῆς Εὐρώπης. Γι' αὐτὸ ποθοῦσαν διακαῶς τὴν ἐθνικὴ ἐλευθερία. Αὐτὸ ἦταν φυσικό. Καὶ ξέρουμε ὅτι πολλοὶ ἔμποροι ἔδωσαν χρήματα γιὰ τὴν ἴδρυση σχολείων καὶ γιὰ τὴν ἀγορὰ βιβλίων κ.λ.π. Ὅλοι αὐτοὶ ἦσαν φιλοπάτριδες καὶ γενναϊδῶροι καὶ βοήθησαν οικονομικῶς τὴν Ἐπανάσταση, θυσίασαν γιὰ αὐτὴ μεγάλες περιουσίες. Ἄλλοι διέθεσαν πολλὰ χρήματα μετὰ τὴν Ἐπανάσταση γιὰ τὴ ἀνοικοδόμηση ναῶν, ἐκπαιδευτικῶν καὶ ἄλλων ἰδρυμάτων. Εἶναι οἱ γνωστοὶ μεγάλοι Εὐεργέτες.

Δὲν ἀρνούμαστε τὴ συμβολὴ τῶν ἐμπό-

ρων στὴν ἀπόκτηση τῆς ἐθνικῆς μας ἀνεξαρτησίας καὶ στὴν ὀργάνωση τοῦ Νεοελληνικοῦ κράτους. Ἀλλὰ δὲν δεχόμαστε ὅτι ἡ ἐθνικὴ μας ἐλευθερία ὀφείλεται μόνο σ' αὐτούς. Ὅλες οἱ τάξεις τοῦ λαοῦ συνέβαλαν στὴν ἐπιτυχία τοῦ ἐθνικοῦ μας Ἀγῶνα.

Ἡ ἰδέα, ὅτι οἱ ἔμποροι τοῦ Ἐξωτερικοῦ ἦσαν Διαφωτιστὲς καὶ ὅτι αὐτοὶ διέδωσαν τὸν Εὐρωπαϊκὸ Διαφωτισμὸ στους Ἕλληνες, φαίνεται λίγο παράξενη. Διότι οἱ περισσότερο ἔμποροι ἦσαν ἀγράμματοι ἢ ὀλιγογράμματοι, ἐπομένως δὲν μπορούσαν νὰ διαβάσουν τὰ βιβλία τῶν Γάλλων διαφωτιστῶν φιλοσόφων. Οὐτὲ ὁ ἑλληνικὸς λαός, ποῦ ἦταν στὴν πλειοψηφία τοῦ ἀγράμματος, μπορούσε νὰ καταλάβει τὶς ιδέες τοῦ Γαλλικοῦ Διαφωτισμοῦ. Αὐτὲς τὶς γνώριζαν μόνο λίγοι μορφωμένοι, ποῦ εἶχαν σπουδάσει στὸ Ἐξωτερικὸ καὶ κυρίως οἱ Διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Αὐτοὶ ὅμως δὲν ἀποδέχονταν τυφλὰ καὶ ἄκριτα ὅλες τὶς ιδέες τοῦ Γαλλικοῦ Διαφωτισμοῦ. Διαφωνοῦσαν μὲ τὸ ὑλιστικὸ καὶ ἀντιθρησκευτικὸ πνεῦμα μερικῶν σημαντικῶν φιλοσόφων καὶ συγγραφέων τοῦ Γαλλικοῦ Διαφωτισμοῦ. Πῆραν ἀπὸ αὐτοὺς μερικὲς ἀρχὲς καὶ ιδέες, ὅπως π.χ. τὴν πίστη στὸν ὀρθὸ λόγο, τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν ἐπιστῆμη καὶ τὴ φιλοσοφία. Ἀλλὰ αὐτὰ ὅλα τὰ συνδύασαν μὲ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία καὶ τὴ χριστιανικὴ πίστη καὶ δημιούργησαν ἕνα δικό τους διαφωτισμὸ, τὸν λεγόμενο Νεοελληνικὸ Διαφωτισμὸ, ὁ ὁποῖος διαφέρει σὲ πολὰ ἀπὸ τὸ Γαλλικὸ Διαφωτισμὸ.

Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Διαφωτισμοῦ τονίζοντας τὸ ρόλο τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπηρεάσε λίγους μόνον Ἕλληνες, μειώνουν τὸ ρόλο τῶν ἄλλων παραγόντων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασῆς (τῆς Ἐκκλησίας, τῶν πολεμιστῶν, τῶν πολιτικῶν καὶ τοῦ λαοῦ). Συγχέοντας τὴν ἔννοια τοῦ ἐμπόρου καὶ τοῦ διαφωτιστῆ, παραποιοῦν τὴν ἱστορία τοῦ 1821. Ὑποστηρίζουν ὅτι

αυτή προκλήθηκε δῆθεν ἀπὸ τὸ Γαλλικὸ Διαφωτισμὸ, ἐνῶ μᾶλλον λίγη σχέση ἔχει μὲ αὐτόν. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀντίθετη μὲ αὐτὰ ποὺ ὑποστηρίζουν μονομερῶς οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση ὑπῆρξε προῖον πολλῶν παραγόντων. Ὑπῆρξε πρῶτα ἀποτέλεσμα τῆς πολυχρόνιας καὶ πολυπαθοῦς δουλείας, τῆς ἀγανακτήσεως γιὰ τὰ δεινὰ τῆς σκλαβιάς. Ὑπῆρξε ἀπαύγασμα τῶν ἐθνικῶν μας παραδόσεων καὶ τῆς ἀγάπης τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν ἐλευθερία. Ὑπῆρξε ἀποτέλεσμα τῆς ἀγωνιστικότητας καὶ τῆς αὐτοθυσίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὴν ἀγάπη αὐτὴ πρὸς τὴν ἐλευθερία, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν παράδοση καὶ παιδεία, ἐνίσχυσε καὶ ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία, μὲ τὴ διατήρηση τῆς θρησκευτικῆς πίστεως. Ἡ χρι-

στιανικὴ πίστη ἐνίσχυσε καὶ τὴν ἀγωνιστικότητα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν αἰσιοδοξία τους ὅτι μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ὁ ἀγώνας μας θὰ φέρει τελικὰ τὴν ποθούμενη ἐλευθερία. Καὶ τὴν ἔφερε, ἔπειτα ἀπὸ ὀκτῶ ἔτη σκληρῶν ἀγώνων. Μερικοὶ φιλοπάτριδες ἔμποροι ἔπαιξαν σημαντικὸ ρόλο στὴν ἔκρηξη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὅπως π.χ. οἱ τρεῖς ἔμποροι τῆς Ὀδησοῦ (Σκουφᾶς, Τσακάλωφ καὶ Ξάνθος, ποὺ σύστησαν τὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία). Ὅμως τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση δὲν τὴν διεξήγαγαν οἱ ἔμποροι, ἐλάχιστοι ἀπὸ αὐτοὺς πολέμησαν. Τὴν Ἐπανάσταση διεξήγαγαν ὅλες οἱ τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μὲ ἀποφασιστικότητα καὶ μὲ πίστη στὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

ΒΑΣ. Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΣ
Φιλολόγος

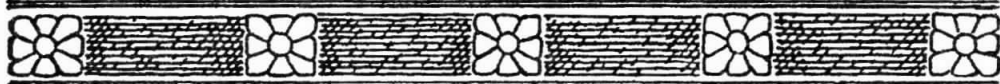
ΔΙΠΛΗ ΓΙΟΡΤΗ

*Χαρῆτ' ἀδέρφια τὴ μεγάλη μας γιορτῆ.
Εἶν' ἡ γιορτὴ τῆς πίστεως καὶ τῆς λευτεριάς,
καὶ προμηνᾶ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Λυτρωτῆ
καὶ τῶν προγόνων διαλαλεῖ τὴν ἀρετῆ.*

*Αὐτὴ τὴ μέρα λάμπει ὁ ἥλιος πιὸ γλυκά.
Τὸ «χαῖρε» ψάλλουν τὰ οὐράνια πρὸς τὴ γῆ,
κι' ἀντιλαλοῦνε τὰ βουνὰ τὰ ἑλληνικὰ
καὶ στίς ψυχὰς ζυπνοῦν τὴν πίστη ποὺ νικᾶ.*

*Χαρῆτ' ἀδέρφια τὴν τραπὴ διπλὴ γιορτῆ.
Ἵμνολογῆστε τὸν οὐράνιο Λυτρωτῆ,
κι' ἀγωνιστῆτε μονιασμένοι, δυνατοί,
γιὰ μιὰν Ἑλλάδα φωτεινὴ, χριστιανικὴ.*

Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ

Ο ΑΓΙΟΣ ΤΩΝ ΣΚΛΑΒΩΝ ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ

Είναι πολλοί οι παράγοντες και οι δυνάμεις που συνετέλεσαν ώστε το έθνος μας να επανακτήσει τη χαμένη του ελευθερία. Δύο όμως είναι οι πιο σημαντικοί: Η εκκλησία πρώτα, που στους ζοφερούς εκείνους χρόνους της μεγάλης συμφοράς του Γένους κράτησε άσβεστη τη φλόγα της πίστεως και της πατριδας. Και η παιδεία έπειτα, με την όποια οι Έλληνες απέκτησαν συνείδηση του ένδοξου παρελθόντος τους και πήραν την αμετάκλητη απόφαση να έλευθερώσουν το σκλαβωμένο έθνος.

Υπάρχει μιὰ σπουδαία εκκλησιαστική μορφή, που έζησε στα χρόνια της σκλαβιάς ή όποια αγωνίσθηκε, όσο κανένας άλλος, για να στερεωθεί ή πίστη των Έλλήνων στην Όρθοδοξία, αλλά και να ξεφύγουν από τη βαθιά αμάθεια, στην όποια είχαν περιέλθει. Η μορφή αυτή είναι ό άγιος Κοσμάς ό Αιτωλός.

Ό Κοσμάς ό Αιτωλός, υπήρξε δάσκαλος του Γένους, έθνομάρτυρας και άγιος της εκκλησίας μας. Υπήρξε ό μεγαλύτερος αναγεννητής στα χρόνια της σκλαβιάς και πρόδρομος του 1821. Είναι από τους λίγους Έλληνες, που στο πρόσωπό τους ταυτίζονται απόλυτα ό Έλληνισμός και ή Όρθοδοξία.

Καμιά προσωπικότητα των χρόνων της τουρκοκρατίας δέν έχει άπασχολήσει τόσο πολύ τη λογοτεχνία και τη Θεολογία, όσο ό Πατροκοσμάς, όπως επικράτησε να ονομάζεται από το λαό μας. Η βιβλιογραφία για το πρόσωπο και το έργο του Κοσμά του Αιτωλού είναι πλουσιότατη. Πρέπει να ξεπερνούν τις 1200 οι μελέτες και τα άρθρα που είχαν γραφτεί

μέχρι το τέλος του 20^{ου} αιώνα. Ό Φάνης Μιχαλόπουλος στο θαυμάσιο βιβλίο του «Κοσμάς ό Αιτωλός» που έγραψε το 1940, γράφει ότι κανένας Έλληνας δέν έχει το θρύλο του Κοσμά.

Γεννήθηκε το 1714 σ' ένα χωριό της Αιτωλίας, το Μέγα Δέντρο, της επαρχίας Αποκούρου, που βρίσκεται ανατολικά του Αγρινίου και βόρεια της λίμνης Τριχωνίδας. Το όνομα που του έδωσαν ήταν Κωνσταντίνος, Κώστα τόν έλεγαν οι γνωστοί του, το άλλαξε σε Κοσμάς όταν έγινε μοναχός.

Από τα πρώτα χρόνια της ζωής του αισθάνθηκε την ανάγκη των γραμμάτων. Γι' αυτό και μόλις έκλεισε τα δέκα του χρόνια, τόν έστειλαν σ' ένα μακρινό χωριό, τη Σιγδίτσα της Παρνασίδας, όπου διδάχτηκε τα στοιχειώδη γράμματα από τόν ιεροδιάκονο Γεράσιμο Λίτσινα.

Μετά, συνέχισε με τα «γραμματικά», δηλαδή με τη γυμνασιακή ως πούμε παιδεία, σε άλλο σχολείο στα Λομποτινά της Ναυπακτίας με τόν ιεροδιάκονο Άνανία και τέλος φοίτησε για όκτώ χρόνια στο φημισμένο σχολείο των Βραγγιανών των Αγράφων.

Όταν τέλειωσε τις σπουδές του επέστρεψε στο χωριό του και άρχισε να διδάσκει τους μικρότερους του, σαν ύποδιδάσκαλος.

Πέρασαν χρόνια. Ό Άγιος ζούσε τότε σαν δάσκαλος, πότε σαν αγρότης, συνήθως και τα δύο μαζί και πάντα με την μελέτη της Αγίας Γραφής και των καλών βιβλίων, που ήταν τότε πολύ σπάνια και

ἀκριβά.

Ήταν γύρω στην ηλικία τῶν 35 χρόνων, ὅταν στήν περιοχή του, τήν Αἰτωλία, ἔφθασε ἡ πληροφορία ὅτι στο Ἅγιο Ὅρος ἀρχισε νά λειτουργεῖ μιὰ σπουδαία Σχολή, ἡ Ἀθωνιάδα Ἀκαδημία.

Συζήτησε τὸ γεγονός καί με ἄλλους νέους καί ἀποφάσισαν ἀρκετοὶ μαζί νά πᾶνε στο Ὅρος γιά νά φωτιστοῦν καί μετὰ νά φωτίσουν καί ἄλλους.

Ἐκεῖ βρῆκαν σπουδαίους δασκάλους. Τὰ φωτεινότερα μυαλά τῆς ἐποχῆς. Ὁ Παναγιώτης Παλαμᾶς τοὺς δίδαξε, τέλεια τώρα, τὰ «γραμματικά». Ὁ Νικόλαος Τζαρτζούλης, ἀπὸ τὸ Μέτσοβο, τοὺς δίδαξε τὴ Λογική. Καί ὁ σοφώτατος Εὐγένιος Βούλγαρις, συνομήλικος τοῦ Κοσμᾶ, πολυδιαβασμένος, σπουδασμένος στήν Ἰταλία καί γνώστης τῆς δυτικῆς φυσικῆς καί φιλοσοφίας, μετέδωσε στοὺς μαθητές του ὅτι καλύτερο γιά τὴν ἐποχὴ ἐκείνη.

Ὁ Κοσμᾶς στήν Ἀθωνιάδα εἶχε ἐξαιρετική ἐπίδοση γι' αὐτὸ καί ἔγινε ὁ ἀγαπημένος μαθητῆς τοῦ Βούλγαρι. Ὁ Βούλγαρις ὑποστήριζε τὴν ἄποψη ὅτι πρέπει πρῶτα νά μορφωθοῦν οἱ Ἕλληνες καί νά προηγηθεῖ ἡ πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ Γένους. Τίς ιδέες του αὐτὲς τίς μετέδωσε καί στοὺς μαθητές του.

Ὁ Περραιβός, πού ὑπῆρξε σύντροφος τοῦ Ρήγα Φερραίου, ἀγωνιστῆς τοῦ '21 καί ἔγκυρος ἱστορικὸς γράφει τὰ ἑξῆς: «Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, ὁμᾶς τῶν μαθητῶν τοῦ Εὐγενίου, συμπεριλαμβανομένου καί τοῦ Κοσμᾶ, βλέπουσα τὴν πολλὴν ἀμάθειαν τοῦ ἔθνους των καί τὸν ἐξ αὐτῆς κίνδυνον εἰς τε τὴν Ὀρθοδοξίαν καί τὸν Ἕλληνισμόν, συνεφώνησε καί ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος, νά βοηθήσει τὸ ἔθνος διὰ τῆς μαθήσεως τῶν γραμμάτων. Μέλος τῆς ομάδος ὑπῆρξε καί ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Κοσμᾶς, ὅστις ὑπεσχέθη νά γίνει ἱεροκήρυκας εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα».

Ἀπόφοιτος πλέον τῆς Ἀθωνιάδας, γίνεται μοναχὸς τὸ 1758 στήν Ἱ. Μονὴ Φιλοθέου τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Στὸ Ἅγιο Ὅρος ἔμεινε περίπου 10 χρόνια, ἀπὸ τὸ 1750 - 1760. Ὅμως ἐπανερχόταν καί ἀργότερα, διακόπτοντας τίς περιόδους του, γιά νά ξεκουράζεται, νά ἀνανεώνεται καί νά παίρνει πνευματικὴ ἐνίσχυση... Ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῶν κηρυγμάτων του προκύπτει ὅτι εἶχε βαθιὰ ἐκκλησιαστικὴ γνώση καί σπουδαία γενικότερη παιδεία. Γνώριζε καλὰ ἑλληνικά καί ἔμαθε ἑβραϊκά, τούρκικα καί φράγκικα. «Ἐφθεῖρα τὴν ζωὴ μου, θά πεῖ, εἰς τὴν σπουδὴν σαράντα - πενήντα χρόνους».

Ἀσφαλῶς στο Μοναστήρι οἱ ψαλμωδίες, οἱ ἀγρυπνίες, ἡ μελέτη τῶν Γραφῶν καί τῶν Πατερικῶν βιβλίων, ἡ ἀσκησιμὴ καί ἡ σκληραγωγία, οἱ συνομιλίες με τοὺς ἅγιους ἀδελφούς καί πατέρες καί πρὸ παντὸς ἡ ἐπικοινωνία με τὸν Οὐράνιο Πατέρα με τὴ νοερὰ προσευχή, θά δημιουργοῦσαν ἕνα εὐχάριστο πνευματικὸ κλίμα.

Βρισκόταν μακριὰ ἀπὸ τὰ θάσανα τοῦ κόσμου, μακριὰ ἀπὸ τὴ θύελλα πού κτυποῦσε τίς πόλεις καί τὰ χωριά τῶν ὀρθόδοξων χριστιανῶν. Ἀλλὰ ὅσο μακριὰ καί ἂν βρισκόταν ἔφθαναν οἱ θλιβερὲς εἰδήσεις, ὅτι σὲ ὅλα τὰ μέρη, ἀλλὰ ἰδιαίτερος στὰ μέρη τῆς Δ. Μακεδονίας, τῆς Ἠπείρου καί τῆς Ἀλβανίας, καθημερινὰ ἑκατοντάδες καί χιλιάδες ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ ἀλλαξοπιστοῦσαν, ἀρνοῦνταν τὸ Σταυρὸ καί προσκυνοῦσαν τὴν Ἡμισέλην τοῦ Μωάμεθ.

Τὰ χρόνια στὰ ὁποῖα ἔζησε καί μαρτύρησε ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς, ὑπῆρξαν γιά τὸ χριστιανισμό τῆς Ἀνατολῆς, χρόνια μεγάλης δοκιμασίας. Μικροὶ καί μεγάλοι ἄρχοντες τῶν Τούρκων, ὅλοι φανατικοὶ μουσουλμάνοι, πίεζαν με κάθε τρόπο τοὺς χριστιανούς νά ἐγκαταλείψουν τὴν πίστη τους. Με τὴν ἐλάχιστη ἀφορμὴ συνελάμβαναν καί φυλάκιζαν χιλιάδες χριστιανούς.

νοὺς καὶ τότε μόνο ἀνοίγαν τὶς σιδερένιες πύρτες τῶν φυλακῶν τοὺς καὶ τοὺς ἄφηναν ἐλεύθερους, ὅταν ἀρνοῦνταν τὴν πίστη τοὺς καὶ δῆλωναν ὅτι προσχωροῦν στὴ θρησκεία τοὺς. Τοὺς ἐπέβαλαν φόρους βαρεῖς καὶ δυσβάστακτους, τοὺς ὁποίους ἔπρεπε ὅπωςδήποτε νὰ πληρῶσουν, ἕνας δὲ δρόμος ἀπαλλαγῆς ὑπῆρχε, νὰ ἀλλαξοπιστήσουν. Αὐτὸς πού ἀλλαξοπιστοῦσε ἦταν ἐλεύθερος ἀπὸ φόρους.

Ἐμπιστὰ ἄτομα τῶν Σουλτανικῶν ἀνακτόρων, ἄρπαζαν ἀπὸ τὶς ἀγκαλιές τῶν μητέρων τοὺς τὶς ὠραιότερες Ἑλληνίδες καὶ τὶς ἐκλείναν στὰ περιβόητα χαρέμια. Ἀξιωματικοὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ στρατολογοῦσαν τὰ πιὸ δυνατὰ καὶ ἔξυπνα παιδιά τῶν χριστιανῶν γιὰ νὰ τὰ κάνουν γενίτσαρους.

Κάτω ἀπὸ αὐτὴ τὴν πίεση, οἱ πιὸ ἀδύναμοι χαρακτήρες λύγιζαν. Ὅχι μόνο ἄτομα ἀλλὰ καὶ οἰκογένειες καὶ χωριὰ ὁλόκληρα, μαζὶ μὲ τοὺς ἱερεῖς τοὺς ἀλλαξοπιστοῦσαν.

Ἰδίως ὁ ἐξισλαμισμὸς ἔκανε θραύση στὴν Ἀλβανία, εἰς τὴν ὁποία ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν ἀπὸ 500 χιλιάδες κατέβηκε στὶς 50 χιλιάδες, πού καὶ αὐτοὶ κινδύνευαν νὰ ἐξισλαμισθοῦν.

Μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴ ζοφερὴ κατάσταση, ὁ ἅγιος μοναχὸς Κοσμᾶς δὲν μποροῦσε νὰ μείνει ἀδιάφορος. «Ἀκούοντας καὶ ἐγὼ ἀδελφοί μου, θὰ πεῖ ἀργότερα, τοῦτον τὸ γλυκύτατον λόγον, ὅπου λέγει ὁ Χριστὸς μας, νὰ φροντίζομεν καὶ διὰ τοὺς ἀδελφούς μας, μ' ἔρωγε ἐκεῖνος ὁ λόγος μέσα εἰς τὴν καρδίαν, τόσους χρόνους, ὡσάν τὸ σκουλήκι ὅπου τρώγει τὸ ξύλο. Τί νὰ κάμω καὶ ἐγώ; Στοχαζόμενος καὶ τὴν ἀμάθειά μου, ἐσυμβουλευτήκα τοὺς πνευματικούς μου πατέρας, ἀρχιερεῖς, πατριάρχας, τοὺς ἐφάνέρωσα τὸν λογισμὸν μου, ἀνίσως καὶ εἶναι θεάρεστον τέτοιον ἔργον νὰ τὸ μεταχειριστῶ, καὶ ὅλοι μὲ ἀπαρακίνησαν νὰ τὸ κάμω καὶ μὲ εἶπαν πὼς τέτοιον ἔργον καλὸν καὶ ἅγιον

εἶναι».

«Μάλιστα παρακινούμενος περισσότερον ἀπὸ τὸν παναγιώτατον κυρ - Σωφρόνιον πατριάρχη - νὰ ἔχωμεν τὴν εὐχήν του - καὶ λαμβάνοντας τὰς ἀγίας του εὐχὰς, ἄφησα τὴν ἐδικὴν μου προκοπὴν, τὸ ἐδικὸν μου καλὸν καὶ ἐβγήκα νὰ περιπατῶ ἀπὸ τόπον εἰς τόπον καὶ διδάσκω τοὺς ἀδελφούς μου».

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ λόγια αὐτά, ὁ Ἅγιος, πρὶν ἀρχίσει τὸ ἱεραποστολικὸ του ἔργο, πῆγε στὴν Κωνσταντινούπολη.

Ἐκεῖ συνάντησε τὸν κατὰ δύο χρόνια μεγαλύτερο ἀδελφὸ του Χρῦσανθο πού ἦταν δάσκαλος στὴν Πατριαρχικὴ Σχολὴ τῆς Πόλης. Αὐτὸς τὸν βοήθησε νὰ γίνῃ δεκτὸς ἀπὸ τὸν Πατριάρχη καὶ νὰ γνωρισθῆ μὲ τὴ χριστιανικὴ κοινωνία τῆς Πόλης.

Ὁ Κοσμᾶς παρουσίασε στὸν Πατριάρχη τὶς σκέψεις καὶ τοὺς πόθους του. Αὐτὸς ἐνέκρινε τὸ σχέδιό του, τοῦ ἔδωσε εὐλογία καὶ γραπτὴ ἄδεια νὰ ἀρχίσει τὸ ἱεραποστολικὸ του ἔργο, τὸ ὁποῖο συνέχισε γιὰ 20 περίπου χρόνια καὶ τὸ ἐπισφράγισε μὲ τὸ μαρτύριό του.

Ὁ Πατροκοσμᾶς πραγματοποιοῦσε τέσσαρις ἢ κατ' ἄλλους τρεῖς περιοδεῖες σὲ ὁλόκληρο τὸν Ἑλλαδικὸν χώρο. Οἱ πορεῖες του δὲν μποροῦν νὰ προσδιορισθοῦν μὲ ἀκρίβεια. Ἀπὸ ὀρισμένες σημειώσεις σὲ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, τοπικὲς παραδόσεις καὶ τὶς ἐπιστολές του, προκύπτει ὅτι περιώδευσε τὰ μέρη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴ Θράκη, τὴ Μακεδονία, τὴ Θεσσαλία, τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, τὴν Ἀχαΐα, τὴν Ἥπειρο, τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου, τμῆμα τῆς Σερβίας καὶ τὴ Βόρειο Ἥπειρο, ὅπου ὑπῆρχε ἑλληνικὸ στοιχεῖο. Τὸ πρόγραμμα τῶν περιοδειῶν του δὲν ἦταν αὐστηρὰ καθορισμένο.

Εἶχε βέβαια κάποιον γενικὸν σχεδίου,

ἀλλὰ αὐτὸ ἐπηρεαζόταν ἀπὸ ἐξωτερικοὺς παράγοντες, ὅπως ἡ βροχή, τὸ κρῦο καὶ ἡ ζέστη, οἱ ἀντιδράσεις ὀρισμένων ποὺ στενοχωροῦσε μὲ τὸ κήρυγμά του, οἱ τοπικὲς συνθήκες καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι γενικὰ ἀφηνόταν στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν ὀδηγεῖ.

Ἀπόφευγε συνήθως τὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα καὶ κατὰ κανόνα προτιμοῦσε τὴν ὑπαιθρο, τοὺς ἀνθρώπους τοῦ χωριοῦ, ἴσως γιατί γνῶριζε ὅτι στὶς πόλεις ὄλο καὶ κάποιοι δάσκαλοι θὰ ὑπῆρχαν, κάποιοι ἱερεῖς θὰ δίδασκαν, κάποιες ἐκκλησίες θὰ λειτουργοῦσαν. Ἐνῶ στὴν ὑπαιθρο συχνὰ οἱ ἄνθρωποι εἶχαν γίνει «ὡσὰν τὰ θηρία», ὅπως ἔλεγε.

Στὸ μέρος ὅπου ἐπρόκειτο νὰ μιλήσει στηνὸταν ἓνας μεγάλος Σταυρός. Κάτω ἀπὸ τὸ Σταυρὸ, ἐπάνω σ' ἓνα σκαμνί, πρόχειρο ἄμβωνα, ἀνέβαινε γιὰ νὰ κηρύξει.

Ὅπως καὶ στὶς περιοδεῖες του ἔτσι καὶ στὶς ὁμιλίες καὶ διδασχὲς του ὁ Ἅγιος Κοσμάς δὲν ἦταν προσκολλημένος σὲ ἓνα συγκεκριμένο σχέδιο. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ χρόνος ποὺ ἀφιέρωνε σὲ κάθε μέρος ποὺ ἐπισκεπτόταν ἦταν περιορισμένος, φρόντιζε μὲ τρεῖς στὴ συνέχεια ὁμιλίες του, νὰ μεταδίδει στοὺς ἀκροατὲς του τὶς βασικὲς γνώσεις ποὺ ἔπρεπε νὰ ἔχει ὁ κάθε χριστιανός.

Ἔτσι στὴν πρώτη διδασχὴ, ποὺ γινόταν τὸ πρῶτο βράδου ἄρχιζε μὲ τὴ δημιουργία ἀπὸ τὸ Θεὸ τῶν ἀγγέλων καὶ τοῦ ὑλικοῦ κόσμου, προχωροῦσε στοὺς Πρωτόπλαστους, τὴν πτώση τους, τὴν ἔξωσή τους ἀπὸ τὸν Παράδεισο καὶ τὴν τιμωρία τους.

Τὸ ἐπόμενο πρωῖ ἔκανε τὴ δεύτερη διδασχὴ. Δηγόταν τὴ γέννηση καὶ τὴ ζωὴ τῆς Παναγίας, τὴ γέννηση καὶ τὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, τὸ Μυστικὸ Δεῖπνο τὸ βράδου τῆς Μεγάλης Πέμπτης καὶ τὴν προδοσία τοῦ Ἰούδα.

Τέλος τὸ δεύτερο βράδου ἔκανε τὴν τρίτη διδασχὴ. Θέμα του ἡ Ἀνάσταση τοῦ

Χριστοῦ, τὸ ἔργο τῶν Ἀποστόλων καὶ ἡ ἐξάπλωση τῆς χριστιανικῆς πίστεως μὲ κατάληξη τὴ Δευτέρα Παρουσία.

Δὲν περιοριζόταν ὅμως μόνο σὲ θέματα πίστεως. Μὲ συχνὲς παρεμβάσεις μιλοῦσε γιὰ ὅλα τὰ βασικὰ θέματα καὶ προβλήματα τῆς ζωῆς τοῦ χριστιανοῦ, ὅπως ἡ ἀγάπη, οἱ θλίψεις, ἡ ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν καὶ πολλὰ ἄλλα.

Μερικὰ παραδείγματα ἀπὸ τὶς Διδασχὲς του δείχνουν πόσο θαυμάσια ἀντιμετώπιζε τὰ καθημερινὰ προβλήματα. Στὸ πρῶτο μιλάει γιὰ τοὺς γονεῖς καὶ τὰ παιδιά καὶ λέει:

«Ἐνα δένδρο ὡσὰν τὸ κόψεις, εὐθὺς ξεραίνονται τὰ κλαριά, ἀμὴ ὡσὰν ποτίζεις τὴν ρίζαν, στέκονται δροσερὰ τὰ κλωνάρια. Ὅμοίως εἴστετε καὶ οἱ γονεῖς ὡσὰν δένδρον. Καὶ ὅταν ποτίζεται ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα, ποὺ εἴστετε ἡ ρίζα τῶν παιδιῶν, μὲ νηστεῖες, προσευχὲς, ἐλεημοσύνες, μὲ καλὰ ἔργα φυλάει ὁ Θεὸς τὰ παιδιά σας.

«Εἶναι μιὰ μηλιά καὶ κάνει ξινὰ μῆλα. Ἐμεῖς τώρα τί πρέπει, νὰ κατηγοροῦμεν τὴ μηλιά ἢ τὰ μῆλα; Τὴ μηλιά. Λοιπὸν κάμνετε καλὰ ἐσεῖς οἱ γονεῖς, ὅπου εἴστετε ἡ μηλιά, νὰ γίνονται καὶ τὰ μῆλα γλυκά».

Στὸ δεύτερο, ἀσχολεῖται μὲ τοὺς νέους ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ βροῦν σύζυγο γιὰ νὰ κάμουν οἰκογένεια καὶ λέει: «Ἄκουσε παιδί μου, ὅταν θέλεις νὰ ὑπαντρευτεῖς, νὰ ζητήσεις πρῶτον γυναῖκα νὰ μὴν εἶναι ἀπὸ τὴν συγγένεια σου. Δεύτερον νὰ ἔχει τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ψυχὴν της καὶ τρίτον νὰ εἶναι *στολισμένη* μὲ τὴν ἐντροπήν».

Στὰ κηρύγματά του ὁ λόγος του ἦταν ἀπλός, ζωντανός, βγαλμένος ἀπὸ τὴν καρδιά του καὶ τὴν ἀψογὴ ζωὴ του. Χρησιμοποιοῦσε κάθε φορὰ τὶς λέξεις ποὺ θὰ

τὸν ἔκαναν κατανοητὸ ἀπὸ τὸ ἀκροατήριό του πὺν στὴ μεγάλη του πλειοψηφία ἦταν ἀγράμματο.

Ἡ καρδιά του ἦταν ἀτρόμητη. Κάθε ἀταξία σὲ σχέση με τὰ ἦθη, κάθε ἀμαρτία πὺν σκανδάλιζε τὸ λαὸ ἐλεγχόταν δημόσια. Κάθε ἀδικία πὺν γινόταν σὲ βάρος τοῦ λαοῦ, προκαλοῦσε τὴν ἀγανάκτησή του. Δὲν χαριζόταν σὲ κανένα.

Στὴ Λάρισα, τὴν Κεφαλονιά, τὴν Κέρκυρα, τὴ Ζάκυνθο καὶ σὲ ἄλλες πόλεις, οἱ πλούσιοι, ὅσοι ἀπὸ αὐτοὺς εἶχαν συμμαχήσει με τοὺς κατακτητὲς καὶ με τὴν πλεονεξία τους ἀπομυζοῦσαν καὶ τὴν ἐλάχιστη οἰκονομικὴ ἱκμάδα τοῦ λαοῦ, ξεσηκώθηκαν ἐναντίον του.

Σὲ πολλὲς πόλεις, με τὶς συκοφαντίες τους, κατόρθωσαν νὰ ἀπαγορευθεῖ τὸ κήρυγμά του. Στὴν Κέρκυρα μάλιστα ἐγινε συμπλοκή καὶ τὸ πουκάμισο τοῦ Ἁγίου σχίσθηκε. Ὁ λαὸς ὅμως, ὁ πολὺς λαὸς, πὺν ἔβλεπε τὸ ἀγνὸν ἐνδιαφέρον τοῦ Ἁγίου, ἦταν μαζί του. Τὸν ἀκολουθοῦσε κατὰ χιλιάδες. Ἀναφέρεται ὅτι στὶς ὀμίλιες του στὸ χωριὸ Μαῦρο Μανδήλι τῆς Πρέβεζας οἱ ἀκροατὲς του ἐφθασαν τὶς 6.000. Ὅταν ἐφευγε ἀπὸ τὴν Κεφαλονιά γιὰ τὴ Ζάκυνθο, 10 καϊκια γεμάτα εὐσεβεῖς Κεφαλονίτες τὸν συνόδευαν. Ὁ Περραιβὸς ἀναφέρει ὅτι «διὰ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, πὺν δὲν τοὺς ἐχώρει καμμία ἐκκλησία, ἔκανε τὴν διδασχὴν του ἔξω εἰς τὰς πεδιάδας».

Ἡ ἀγάπη τοῦ Κοσμᾶ γιὰ τὸ λαὸ φανερώνεται συχνὰ στὸ κήρυγμά του. «Χρέος ἔχουν ἐκεῖνοι ὅπου σπουδάζουν, ἔλεγε, νὰ μὴν τρέχουν σὲ ἀρχοντικά καὶ αὐλὰς μεγάλων καὶ νὰ χαραμιζοῦν τὴ σπουδὴ τους, διὰ νὰ ἀποκτήσουν πλοῦτον καὶ ἀξίωμα, ἀλλὰ νὰ διδάσκουν μάλιστα τὸν κοινὸν λαόν, ὅπου ζοῦν με πολλὴν ἀπαιδευσίαν καὶ βαρβαρότητα».

Τὸ κήρυγμά του εἶχε μεγάλη ἀπήχηση. Οἱ λόγοι του προκαλοῦσαν συναισθήματα εὐσεβείας καὶ εὐλαβείας, συνήρα-

ζαν καὶ φώτιζαν τὶς ψυχὲς τῶν ραγιαδῶν. Ὅπου περνοῦσε, ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ἄλλαζε. Ἀκόμη καὶ ληστὲς ἀφόπλιζε. Μέσα στὴν ἄγια ψυχὴ του ὁ Θεὸς εἶχε ἀνάψει δύο μεγάλες φλόγες: τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία καὶ τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Τελικά, οἱ ἐχθροὶ του πέτυχαν τὴ φυσική του ἐξόντωση. Ἦταν Ἰούλιος τοῦ 1779.

Στὴν ἐπαρχία Μπεράτι τῆς Β. Ἠπείρου διοικητὴς ἦταν ὁ Κούρτ - πασᾶς, πὺν ἐκτιμοῦσε καὶ ἀγαποῦσε τὸν Ἁγιο. Τὸν εἶχε ἐπισκεφθεῖ, τὸν εἶχε ἀκούσει καὶ τὸν θαύμαζε. Ἦταν μάλιστα τόσοσ ὁ ἐνθουσιασμοὺς του ὡστε τοῦ χάρισε ἕνα σκαμνὶ ντυμένο με πολὺτιμο ὕφασμα γιὰ ν' ἀνεβαίνει ὁ Ἁγιος νὰ κηρύττει. Ὁ Κούρτ - πασᾶς θαύμαζε τὸν Ἁγιο ἀλλὰ λάτρευε τὸ χρῆμα. Μιὰ μικρὴ ὀμάδα Ἑβραίων, πὺν γνώριζε τὴν ἀδυναμία τοῦ Πασᾶ στὸ χρῆμα, τὸν ἐπισκέφθηκε στὸ παλάτι του καὶ τοῦ πρόσφερε ἕνα σημαντικό χρηματικὸ ποσὸ γιὰ νὰ θανατώσει τὸν Ἁγιο. Καὶ ὁ πασᾶς ὀργάνωσε συνωμοτικὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἁγίου.

Ὅταν ὁ Πατροκοσμᾶς ἦλθε στὶς 23 Αὐγούστου 1779 στὸ χωριὸ Καλικόντασι τῆς Β. Ἠπείρου, πὺν ἀνῆκε στὴν ἐπικράτεια τοῦ Κούρτ - πασᾶ, ἐπισκέφθηκε τὸν τοπικὸ Χότζα, ὅπως τὸ συνήθιζε, γιὰ νὰ πάρει τὴν ἄδεια νὰ κηρύξει. Αὐτὸς με τὸ πρόσχημα ὅτι ὁ Κούρτ - πασᾶς θέλει νὰ τὸν δεῖ, τὸν κράτησε τὴν νύκτα στὸ σπίτι του καὶ τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωῖ 24 Αὐγούστου, με τὴ συνοδεία 4 στρατιωτῶν τὸν ἔστειλε στὸ Μπεράτι. Ὅταν ἡ συνοδεία ἐφθασε σ' ἕνα ἔρημο μέρος σταμάτησε. Ἐνας ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες ἀνέβηκε σ' ἕνα δένδρο καὶ ἔδεσε σ' ἕνα χοντρὸ ὀριζόντιο κλαδὶ τὴν ἄκρη ἐνὸς σκοινοῦ. Στὴν ἄλλη ἄκρη ἐφτιαξε μιὰ θηλιὰ καὶ τὴν ἄφησε νὰ κρέμεται στὸν ἀέρα. Ὁ Ἁγιος πρῶτα γονάτισε καὶ προσευχήθηκε καὶ στὴ συνέχεια εὐλόγησε τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ

ορίζοντα. Ἔτσι ὁ Πατροκοσμᾶς τελειώ-
σε τὴν ἐπίγεια ζωὴ του.

Ἔμενε ὁμως τὸ σῶμα του, ποῦ ἔπρεπε
νὰ ἐξαφανισθεῖ. Τὸ γύμνωσαν καὶ δεμένο
σὲ μιὰ μεγάλη πέτρα τὸ μετέφεραν καὶ τὸ
ἔριξαν στὸν ποταμὸ Ἄψο. Καὶ οἱ δῆμοι
ἔφυγαν ἡσυχοί. Ὁ Πατροκοσμᾶς εἶχε ἐξα-
φανισθεῖ ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς. Ὁ
Θεὸς ὁμως δὲν ἐπέτρεψε νὰ ἐξαφανισθεῖ
τὸ σῶμα του. Τὸ σκοινὶ ποῦ τὸν ἔδενε μὲ
τὴν πέτρα ἔσπασε καὶ τὸ ποτάμι ἀνασή-
κωσε τὸ σῶμα ὡς τὴν ἐπιφάνεια. Ἦταν ἡ
τρίτη μέρα ἀπὸ τὸ μαρτύριο. Ὁ Πάπα -
Μάρκος, ὁ ἱερέας τοῦ Καλικόντασι, μπῆ-
κε σ' ἓνα μονόξυλο καὶ ἄρχισε νὰ ψάχνει
στὸν ποταμὸ. Καὶ ξαφνικὰ εἶδε τὸ σῶμα
τοῦ Ἁγίου δίπλα στὸ πλεύμενό του. Τὸ
ἔβγαλε στὴν ὄχθη. Τὸ τύλιξε μὲ τὸ ράσο
του καὶ τὸ μετέφερε στὸ χωριό.

Στὴν κηδεία, τὴν ἄλλη μέρα, ἦταν ὁ
Δεσπότης κι' ἓνα μεγάλο πλῆθος λαοῦ ποῦ
ἔκλαιγε ἀδιάκοπα. Ἦταν κλάμα λύπης
γιὰ τὸν ἀποχωρισμὸ ἀλλὰ καὶ ὑπόσχεσης
στὸν Ἅγιο ὅτι ὁ σπόρος ποῦ ἔριξε θὰ
φυτρώσει καὶ θὰ αὐξηθεῖ στίς καρδιές
τους.

Ἀμέσως μετὰ τὸ μαρτύριό του στὴ συ-
νειδήση τοῦ ὀρθόδοξου λαοῦ ὁ Πατροκο-
σμᾶς πῆρε θέση Ἁγίου, ἱερομάρτυρα καὶ
ἰσαποστόλου καὶ σὲ πολλὰ μέρη ἡ 24^η Αὐ-
γούστου ἐορταζόταν ὡς ἐπέτειος τῆς
μνήμης του.

Γιὰ 182 χρόνια ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς
τιμῶνταν ὡς ἅγιος, χωρὶς νὰ ὑπάρχει
ἐπίσημη Πράξη τῆς Ἐκκλησίας. Τελικὰ
τὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπό-
λεως μὲ Συνοδικὴ Πράξη του, τὸ 1961,
κατέταξε τὸν Κοσμᾶ μεταξύ τῶν ἁγίων
τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ ὄρισε νὰ τιμᾶται
ἀπὸ τοὺς πιστοὺς τὴν 24^η Αὐγούστου,
ἡμέρα ποῦ μαρτυρικὰ ἐξεδῆμησε στὸν
Κύριο. Στὴν Πράξη αὐτὴ ὑπογραμμί-
ζεται ὅτι:

«Ἀπασαν τὴν πατρῶαν γῆν διέδρα-
με, κηρύτων ἱεραποστολικῶς τὸν λόγον
τοῦ Θεοῦ, σχολεῖα πολλαχοῦ ἰδρύων,
ἀσθενοῦντας θεραπεύων, τύπον δ' ἑαυτὸν
ταπεινώσεως, ἀνταπαρνήσεως, ἀρετῆς
καὶ ἐγκρατείας ἀναδείξας ἕως οὗ καὶ τὸν
μαρτυρικὸν ὑπέμεινε θάνατον».

Ὁ ποιητὴς Γ. Ἀθάνας ἔχει γράψει ἓνα
θαυμάσιο ποίημα γιὰ τὴ μεγάλη μορφή
τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ.

Στερνὸ ἦταν θάμα τοῦ Χριστοῦ
κι' ὄχι μικρότερό του.

Νὰ μείνει κι' ἓνας ζωντανὸς
ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους.

Ν' ἀντηλαλεῖ τὸ Λόγο Του
νὰ σέρνει τὸ Σταυρὸ Του.

Στοὺς ἄπραγους ἀνάμεσα
ξωμάχους καὶ βουκόλους.

Χτίζει σχολιά, χτίζει Ἐκκλησιές,
χτίζει τὴ Ρωμοσύνη.

ΧΡΗΣΤΟΣ Α. ΦΙΑΜΕΓΚΟΣ

ΤΟΤΕ ΚΑΙ ΤΩΡΑ

Ἡ σύγκρισις εἶναι ἀναπόφευκτη. Τὸ τότε καὶ τὸ τώρα. Ἡ παλῆ ἀ χρυσῆ ἐποχὴ καὶ τὸ σημερινὸ κατάντημα. Τὰ παλῆ καλὰ δικά μας χρόνια καὶ τὰ σημερινὰ ἦθη καὶ ἔθιμα. Ἐκεῖνα τὰ βρίσκουμε τέλεια ἢ, τοῦλάχιστον, καλύτερα ἀπὸ τὰ σημερινά. Νὰ εἶναι ἡ ἀπόστασις πού τὰ ἐξωραΐζει;

Εἶναι γεγονός, ὅτι ἡ κάθε ἐποχὴ διαφέρει ἀπὸ τὴν προηγούμενη. Ἀλλὰ στὴ δική μας περίπτωσι οἱ διαφορὲς εἶναι ἰλιγγιώδεις. Νὰ πάρουμε κάτι πολὺ ἀπλό: τὸ ντύσιμο. Τὸ ἀπλὸ καλὸ ντύσιμο τῆς παλῆς ἐποχῆς, θεωρεῖται σήμερα ξεπερασμένο. Καὶ λέγεται «κυριλέ». Καὶ τὸ σημερινό, γιὰ τὴν παλῆ ἐποχὴ θὰ ἦταν ἀδιανόητο. Θυμᾶμαι τὸν δάσκαλό μου. Μὲ τὸ λευκὸ (σαντακρούτα) ἢ γκρι ἀνοικτὸ κοστούμι του τὸ καλοκαίρι καὶ τὸ γκρι σκοῦρο ἢ μπλὲ τὸν χειμῶνα, τὸ ρολοῖ του στὸ τσεπάκι τοῦ γιλέκου του, στερεωμένο μὲ τὴν ἀπαραίτητη ἀλυσίδα καὶ τὴν ρεπούμπλικά του, πάντοτε καθαρὸς καὶ ἄψογος. Μὲ ἔμαθε μὲ τὸ παράδειγμά του (ἄριστη παιδαγωγικὴ) νὰ ντύνομαι. Σήμερα τὰ παιδιά μαθαίνουν τὸ «τζήν», τὰ ἀκούρευτα μαλλιά, τὸ ἀξύριστο πρόσωπο οἱ μεγαλύτεροι, τὴ βρωμιὰ καὶ (συγγνώμην) τὴς ψεῖρες. Ὑπάρχει σύγκρισις, μεταξὺ τῶν δύο ἐποχῶν;

Ὁ σεβασμὸς στοὺς μεγαλύτερους τὰ παλιὰ χρόνια ἦταν κανόνας. Σήμερα ἐξαίρεσις. Ἐξαίρεσις ὁ νέος πού σηκώνεται νὰ προσφέρῃ τὴν θέσι του στὸ λεωφορεῖο, σὲ ἡλικιωμένα ἄτομα, ἐγγύους ἢ ἀναπήρους μὲ δύο πατερίτσες (τὸ εἶδα μὲ τὰ μάτια μου καὶ σηκώθηκα ἐγὼ νὰ προσφέρω τὴν θέσι μου).

Ὅλους μᾶς ἐνοχλοῦν οἱ διαρρήξεις τῶν σπιτιῶν μας, οἱ ληστεῖες, οἱ φόνοι γιὰ ψύλλου πήδημα (ἢ καὶ χωρὶς ψύλλου πήδημα), ἡ παιδικὴ ἐκμετάλλευσις καὶ ὅλες οἱ ἄλλες, ἀμέτρητες, ἐκδηλώσεις ἀνηθικότητος τῆς κοινωνίας, πού τὴν στιγματίζουν ἀνεπανόρθωτα. Κι' ἄς λένε οἱ νέοι, γιὰ νὰ δικαιολογηθοῦν, ὅτι καὶ τότε ὑπῆρχαν ἀλλὰ δὲν τὰ μαθαίναμε. Ὅχι. Τότε δὲν ὑπῆρχαν, τοῦλάχιστον στὸν βαθμὸ αὐτὸν πού ὑπάρχουν σήμερα. Γιατὶ τότε ὑπῆρχε καὶ ἦταν σεβαστὴ ἡ ἠθικὴ, ἐνῶ σήμερα δὲν εἶναι. Καὶ ζητᾶμε νὰ ἠθικοποιήσουμε τὴν κοινωνία μας χωρὶς ἠθικὴ. Τότε ἔδιναν ἀγωγὴ (μὲ ὄλο τὸ πλούσιο περιεχόμενο πού ἔχει ἡ ὠραία αὐτὴ ἐλληνικὴ λέξις) καὶ οἱ γονεῖς καὶ οἱ δάσκαλοι καὶ ἡ κοινωνία.

Νὰ πῶ καὶ γιὰ ἄλλα; Τὴν ἐλευθεριότητα στὴς σχέσεις μεταξὺ τῶν νέων, πού μακροπρόθεσμα δημιουργεῖ τόσα προβλήματα καὶ τόσο πόνου καὶ τόση ἀπογοήτευσι; Τὴν περιφρόνησι τοῦ γάμου ἀπὸ αὐτοὺς πού δὲν τὸν δέχονται ὡς μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὲν ἔχουν, συνεπῶς, τὸν ἀνάλογο σεβασμὸ; Συνέπειες; Πολλές. Καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους τοὺς συζύγους καὶ γιὰ τὰ ἄθῶα παιδιά. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔσχατη: Ἄλλος πάει στὸ χῶμα κι' ἄλλος στὴ φυλακὴ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν μεταθανάτιο διασυρμό.

Δὲν ἀντέχω νὰ μὴ μιλήσω γιὰ μιὰ ἀκόμη περίπτωσι διαφορᾶς χτυπητῆς τοῦ τότε καὶ τοῦ τώρα. Τότε, ἡ πατρίδα ἀποτελοῦσε ἀξία. Καὶ ἦσαν πρόθυμοι νὰ δώσῃς τὴ ζωὴ σου γι' αὐτήν. Τώρα... Ἡ ἄρνησις σὰν προοδευτικὴ πού ἦταν τὴν ἐβγαλε ἀπὸ τὸ τρίπτυ-

χο πού, σὰν προοδευτικὴ πού ἦταν, εἶχε ἀποφασίσει νὰ ἐξοστρακίσῃ ἀπὸ τὴ ζωὴ μας: «Ἐρνησκεία - Πατρίδα - Οἰκογένεια». Καὶ ἀρνεῖται ὁ σπουδαστὴς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας νὰ κρατήσῃ τὴν σημαία στὴν παρέλασι, λέγοντας «αὐτὸ εἶναι ἓνα πανί». Ὁ Διευθυντὴς τὸν ἀποβάλλει... τρεῖς μέρες. Καὶ ὁ Ὑπουργὸς Παιδείας αἶρει τὴν ποινὴ. Καὶ ἄλλος ("Ἕλληνας!) καίει δημόσια τὴν σημαία. Καὶ σὰν νὰ μὴν ἔφθαναν ὅλα αὐτά, τώρα... ἀναθεωροῦμε καὶ τὴν ἱστορία μας. Διπλαδὴ τὴν διαγράφουμε, γιὰ νὰ μὴ στενοχωροῦνται αὐτοὶ πού μᾶς κράτησαν τετρακόσια χρόνια στὴν πιὸ φρικτὴ σκλαβιά! Ἔτσι, πάει περίπατο ἡ Πατρίδα καὶ μάλιστα μέ... νόμο. Ὅποτε, ἡ ἄρνησις εἶναι πλέον καὶ νομοταγῆς. Εἶμαι περίεργος. Ἔτσι καὶ γίνεαι πόλεμος (ὑπάρχουν πολλοὶ πού βλέπουν τὴν Ἑλλάδα σὰν... ξερολόκουμο) θὰ τοὺς πούμε: περᾶστε; Καὶ ἂν τὸ κράτος μᾶς καλέσῃ νὰ ἀντισταθοῦμε δὲν θὰ ἀπαντήσουν οἱ νέοι:

«γιὰ ποιά πατρίδα»;

Τὸ συμπέρασμα βγαίνει ἀβίαστο. Δὲν εἶναι ἡ ἀπόστασις πού ἐξωραΐζει τὰ πράγματα. Ἔχουμε σήμερα τὰ χάλια μας. Τὸ διαπιστώνει ἡ ἴδια ἡ κοινωvία μας, πού ζητᾶ τὴν ἠθικοποίησί της, χωρὶς, ὅμως, νὰ τὰ καταφέρνει. Γιατὶ ξεχνάει (ἢ κάνει πὼς ξεχνάει) κάτι: ὅτι γιὰ κάθε συνταγὴ ὑπάρχει ἓνα ἢ καὶ περισσότερα οὐσιώδη ὑλικά, χωρὶς τὰ ὁποῖα δὲν γίνεται τίποτα. Καὶ γιὰ τὴν ἠθικοποίησι τῆς κοινωvίας χρειάζεται ἀπαραίτητως ἠθικὴ. Αὐτὴ πού περιλαμβάνεται στὸ Νόμο τοῦ Εὐαγγελίου καὶ κωδικοποιήθηκε σὲ ὅλες τὶς νομοθεσίαι τῶν πολιτισμένων λαῶν, πού μερικοὶ ἄρχισαν νὰ ξηλώνουν δημιουργώντας καὶ ἄλλα κοινωνικά προβλήματα. Καὶ ὅσο γρηγορώτερα τὸ καταλάβουμε αὐτό, τόσο τὸ καλύτερο. Διαφορετικὰ μεταιοποῦμε. Καὶ θὰ πηγαίνουμε ἀπὸ τὸ κακὸ στὸ χειρότερο.

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

Ἡ ἐγγραφὴ νέων συνδρομητῶν εἰς τὰς «Ἀκτῖνας» εἶναι ἓνα πνευματικὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἡμποροῦμε νὰ ἐπιτελέσωμε ὅλοι, μὲ μικρὰν προσπάθειαν.

ΣΧΟΛΙΑ

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΕΘΝΕΓΕΡΣΙΑΣ

Ἡ ἐπέτειος τοῦ 1821 δίδει ἀφορμὴ νὰ γίνῃ καὶ πάλι σύντομος λόγος γιὰ τὸ νόημα τῆς Ἐθνεγερείας. Ὅψιμοι ἀναθεωρητὲς τῆς ιστορίας θέλησαν, σὲ ἐφαρμογὴ ἰδεολογικῶν δογματικῶν των θέσεων, νὰ τὴν χαρακτηρίσουν ὡς κίνημα κοινωνικό, ἀντίστοιχο μὲ ἐκεῖνο τῆς λαϊκῆς ἐξεγέρσεως τοῦ ἔτους 1789 στὸ Παρίσι.

Ὅμως ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τοποθετεῖται χρονικὰ μεταξὺ δύο ἀπελευθερωτικῶν κινήματων τοῦ Γένους. Ἐκεῖνο τοῦ ἔτους 1770, γνωστοῦ στὴν ἱστορία ὡς Ὀρλοφικῶν καὶ τοῦ 1821. Κινήματων τῶν ὁποίων ὁ σκοπὸς ἦταν ἕνας: ἡ ἐθνικὴ ἀποκατάσταση. Τὸ ἰδεολογικὸ περιεχόμενον αὐτῶν καὶ ὁ σκοπὸς των ἦταν ἐντελῶς ξένος μὲ τὶς ιδέες ποὺ ὤθησαν τὸν λαὸ τῶν Παρισίων στὶς 14 Ἰουλίου 1879 στὴν κατάληψη τῆς Βασιλῆς καὶ τὴν ἐπικράτηση τῶν ἐπαναστατῶν. Συνεπῶς, τουλάχιστον τὰ Ὀρλοφικά, προηγήθηκαν εἴκοσι χρόνια ἐνωρίτερα ἀπὸ τὴν Βασιλῆα καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἦταν ἀπόηχος τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Γιὰ νὰ φθάσουμε ὅμως στὸ 1821, προηγήθηκε ἡ περίοδος τῆς Τουρκοκρατίας. «Ἡ μελέτη τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας σὲ γεμίζει μὲ δέος. Ἐδῶ εἶναι μιὰ βαρεῖα σκλαβιά, ἡ ὁποία δοκιμάζει καὶ τὴν Χριστιανικὴ Πίστη καὶ τὸν Ἑλληνισμό τῶν σκλάβων ποὺ προτιμοῦν τὴν σκλαβιά -καὶ τι σκλαβιά- ἀπὸ τὸ νὰ ἀπαρνηθοῦν τὴν πίστη τους καὶ τὸν Ἑλληνισμό τους. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀντίσταση, αὐτὴ ἡ καρτερία αὐτὸς ὁ ἠρωϊσμός ἦταν φωτιά, ποὺ ἐκαθάρισε, ποὺ ἔκαψε τὴν σαπίλα, τὴν ὁποία τόσοι αἰῶνες εἶχαν μαζέψει»*.

Προηγήθηκε βέβαια, κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα στὸν ὑπόδουλο ἑλληνισμό, ὁ λεγόμενος

Ἑλληνικὸς Διαφωτισμός. Καὶ παρὰ τὶς ὁποιοδήποτε ἰδεολογικὲς ἀντιθέσεις, ποὺ φυσικὸ ἦταν νὰ ἐπικρατοῦν στοὺς κόλπους τῆς ὑπόδουλης ἑλληνικῆς κοινωνίας στὰ προεπαναστατικά χρόνια, αὐτὲς δὲν εἶχαν καμμιά δυσμενῆ ἐπίδραση στὴν ἐπαναστατικὴ συνείδηση γιὰ τὸν ξεσηκωμό, ποὺ ἐκαλλιεργεῖτο σὲ ὅλες τὶς κοινωνικὲς τάξεις.

Τὸ φαινόμενον ἐξηγεῖται ἀπὸ τὴν ἰσχυρότατη ἔλξη, ποὺ ἀσκοῦσε στὶς ψυχὲς τῶν ὑποδούλων τὸ ἄσβεστο καὶ ἀκαταμάχητο ὄνειρο τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας, μπροστὰ στὸ ὁποῖο ὅλοι συνέκλιναν καὶ συμφωνοῦσαν. Ἡ ἐπαναστατικὴ συνείδηση καὶ ἰδεολογία τῶν Ἑλλήνων, ἡ ὁποία ἄλλωστε δὲν προσιδιάζε σὲ μία μόνον κατηγορία τοῦ πληθυσμοῦ καὶ σὲ ἕνα κοινωνικὸ στρώμα, εἶχε ἐξαπλωθεῖ παντοῦ. Εἶχε ἀποβεῖ ἡ ἰδεολογία τοῦ Ἑθνους τῶν Ἑλλήνων ὅπου γῆς, διαμονῆς ἢ δραστηριότητος ἐπαγγέλματος, οἰκονομικῆς ὑποστάσεως, κοινωνικῆς θέσεως ἢ μορφώσεως. Οἱ ἀγράμματοι καὶ οἱ ἀμόρφωτοι (καὶ αὐτοὶ ἦσαν ἡ πλειοψηφία) μετεῖχαν σὲ αὐτὴν τὴν ἐπαναστατικὴν διάθεση, χάρις στὴν διάδοση τῶν νέων μηνυμάτων ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, ἀπὸ ἑλληνικὴ καρδιά σὲ ἑλληνικὴ καρδιά, μὲ τὴν μεσολάβηση τῶν γραμματισμένων καὶ ἐνημερωμένων, χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχουν πρῶτα ἐντυφῆσει στὰ γραφόμενα ἀπὸ τὸν Βολταίρο ἢ τὸν Μιραμπώ. Σὲ ἐσχάτη ἀνάλυση ἡ ἐπαναστατικὴ ἰδεολογία μετέλλαξε ραγιάδες καὶ ἀποδήμους σὲ ἐθνικὸ μὀρφωμα στὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔγινε ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως τοῦ Γένους. Καὶ τὸ Γένος τὴν ἄκουσε. Καὶ ὑπάκουσε στὸ κάλεσμά της.

ΔΩΔΕΚΑΘΕΪΣΤΕΣ

Τὸ πνεῦμα τοῦ αὐτοκράτορα Ἰουλιανοῦ (331 - 362 μ.Χ.) καὶ ἐκεῖνο τοῦ Πλήθωνα (1360 - 1452) γιὰ τὴν ἀναβίωση τῆς παλαιᾶς θρησκείας τοῦ δωδεκαθέου, βρῆκε ὄψιμους μιμητὲς στὴν σύγχρονη Ἑλλάδα. Μὲ τελε-

* Ἀλεξ. Ν. Τσιριντάνη: «Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες», ἐκδόσεις «Συζήτησις», σελ. 98.

τουργίες στους χώρους της αρχαίας λατρείας στον Όλυμπο, στους στύλους του Ολυμπίου Διός στην Αθήνα, με αρχαίες στολές και πανοπλίες οι όπαδοί του απαγγέλουν προσευχές στους μυθικούς των θεούς και ζητούν από την πολιτεία εν όνόματι της ανεξιθρησκείας να αναγνωρισθούν οι δοξασίες των ως θρησκεία.

Και μπορεί οι αντιδράσεις του Ιουλιανού στον Δ΄ αιώνα και του Πλήθωνος στον ΙΕ΄ αιώνα να έχουν μία ιστορική εξήγηση, του μὲν πρώτου στα πλαίσια της μεσοβασιλείας του αρχαίου κόσμου και του Χριστιανισμού που ἐδραιώνεται τότε ως επίσημη θρησκεία του βυζαντινού κράτους, του δὲ δευτέρου στο λυκόφως της βυζαντινῆς αυτοκρατορίας ἐν ὄψει τῆς ὑποδουλώσεως τοῦ Γένους στους Τούρκους καὶ τῆς ὑπόμνησης τῆς ἐλληνικῆς του καταγωγῆς. Ὅμως ἡ σημερινὴ κίνηση τῶν δωδεκαθεϊστῶν εἶναι ἐντελῶς ἀνεπίκαιρη καὶ γι' αὐτὸ χαρακτηρισθῆκε ὡς γραφικὴ.

Ποιὸς ἐχέφρων ἄνθρωπος τοῦ 21^{ου} αἰῶνα, πιστεύει στὴν ὑπαρξὴ τῶν δώδεκα θεῶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ πλήθους τῶν δευτερευόντων θεῶν τοῦ ἐλληνικοῦ πανθέου! Ἐνῶ, ἀντίθετα, ἡ χριστιανικὴ Πίστη βασίζεται σὲ μιὰ ιστορικὴ προσωπικότητα. Ἐκείνην τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. «Προσωπικότητα ιστορικὴ, γιὰ τὴν ὁποίαν ὅσον ἀρνητικῶς νὰ εἶναι κανεὶς προκατειλημμένος, τὸ ὀλιγώτερον τὸ ὁποῖον εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ὁμολογήσῃ εἶναι ὅτι ἡ προσωπικότης αὐτῆ, ἀφ' ἧς ἐνεφανίσθη, γεμίζει τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν. Ἐξ ἄλλου, αἱ μαρτυρίαι πού ἔχομε διὰ τὴν ζωὴν τοῦ Κυρίου εἰς τὴν γῆν αὐτὴν εἶναι κατὰ ἀριθμὸν καὶ κατὰ βαρῦτητα ἀσυγκρίτως μεγαλύτεραι ἀπὸ τὰς μαρτυρίας πού ἔχομε δι' ἄλλας ἱστορικὰς προσωπικότητας, πού τὰς παραδέχεται ἡ ἀνθρωπότης ἀσυστητή. Τὰς εἶδαμε τὰς μαρτυρίας αὐτὰς τῶν ἀνθρώπων πού ἔχυσαν τὸ αἷμα τῶν κατὰ τρόπον μαρτυρικόν, διὰ νὰ φανερώσουν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ἐκεῖνο πού εἶδαν καὶ ἤκουσαν, ἐψηλάφισαν καὶ ἐξήσαν!» (Ἀπὸ τὴν Διακήρυξιν τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων σελ. 178 - 179 Δεκέμβριος 1946).

ΕΚΤΡΩΣΕΙΣ:

ΕΝΑ ΑΝΗΣΥΧΗΤΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

Ἀπὸ τὰ μέσα μαζικῆς ἐνημερώσεως πληροφοροῦμεθα ὅτι τὸν τελευταῖο καιρὸ παρατηρεῖται μιὰ ἀνησυχητικὴ αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκτρώσεων. Τοῦτο προφανῶς εἶναι ἀπότοκον τὸσον τῆς χαλαρώσεως τῶν ἠθῶν, εἰδικώτερον στὸν τομέα τῶν γενετήσιων σχέσεων, ὅσον καὶ γενικώτερον τῆς εὐαισθησίας γιὰ τὴν προστασία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καὶ ἀπὸ τὸ ἐμβρυακὸ τῆς στάδιον.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ ἐπισημανθοῦν οἱ ἀντιφάσεις τῆς νομοθεσίας τῆς πολιτείας, σχετικῶς μὲ ὅλον αὐτὸν τὸν κύκλο τῆς κυοφορουμένης ζωῆς.

Συγκεκριμένα, στὶς ἀρχὲς τῆς περασμένης δεκαετίας ἐψηφίσθη νόμος τοῦ κράτους γιὰ τὴν νομιμοποίηση τῶν ἀμβλώσεων «ὑπὸ προϋποθέσεις» καὶ τὴν ἀνάληψη τῶν σχετικῶν δαπανῶν ἀπὸ τὰ ἀσφαλιστικὰ ταμεία. Ὅμως, καθ' ὅσον γνωρίζω ἀπὸ παλαιότερη νομοθεσία, ἀναγνωρίζονται κληρονομικὰ δικαιώματα στὰ ἔμβρυα, ἐφ' ὅσον τὸ δικαίωμα τοῦτο γενηθεῖ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κυοφορίας τῶν. Συνεπῶς τὸ ἔμβρυον εἶναι πρόσωπον ἐν δυνάμει καὶ ἄρα ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ἡ ἐκτρωσις εἶναι φόνος εἶναι βάσιμος. Ἐξ ἄλλου, πρὸ ἡμερῶν διατυπώθηκαν παράπονα γιὰ τὴν ἄρνησις τῆς πολιτείας νὰ συμμετάσχει στὶς δαπάνες, οἱ ὁποῖες εἶναι σημαντικῆς, γιὰ τὰ ζεύγη πού ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποκτήσουν παιδί μὲ τὴν διαδικασίαν τὴν λεγομένην: ὑποδοθηθουμένη ἀναπαραγωγὴ ἀνθρώπου.

Τέλος, εἶναι πολλὲς φορὲς ἐπακόλουθο τῶν ἐκτρώσεων ἡ ἀνικανότης τῆς συγκεκριμένης γυναίκας γιὰ μελλοντικὴ τεκνογονία. Ὅλα αὐτὰ γεννοῦν ἀκόμη μιὰ πρόσθετη ἀνησυχία γιὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ δημογραφικοῦ προβλήματος τὸ ὁποῖον ὑφίσταται ἀπὸ δεκαετίες στὸν τόπο μας.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Στά «Σημειώματά» μας, για την 'Ανώτατη Έκπαίδευση, τονίζουμε τούς τελευταίους μήνες, την απαράδεκτη κατάσταση που επικρατεί στα Πανεπιστήμιά μας. 'Από τη μιὰ πλευρά, οί εξαγγελίες τῆς Κυβερνήσεως για μεταρρυθμίσεις και αναβάθμιση τοῦ ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου, που πάσχει και συνεχῶς ὑποβαθμίζεται και για τὸ ὁποῖο ὑπάρχουν δεσμεύσεις πρὸς τὴν Ε. Ε. για μιὰ σειρά προσαρμογῶν, σύμφωνα με τὰ εὐρωπαϊκά πρότυπα και ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, μιὰ ἀντίδραση ἐπαναστατικοῦ στυλ, ἀπὸ μειοψηφίες τῆς ἀριστερᾶς, που δὲν ἐπιθυμοῦν καμμία ἀλλαγὴ. Τούς ὁπαδούς τῶν μειοψηφιῶν αὐτῶν (Καθηγητές, φοιτητές και ἀντιεξουσιαστικὲς ὁμάδες), τούς παρακολουθεῖ καθημερινά, με ἀγανάκτηση, ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία στις παράνομες και πολλές φορές καταστροφικὲς ἐνέργειες τῶν και με ἀνησυχία περιμένει μιὰ σωστὴ και ἀποτελεσματικὴ ἀντιμετώπιση ἀπὸ τὴν Πολιτεία. Νομίζουμε ὅτι, ἔφθασε πλέον ὁ καιρὸς για δυναμικὲς ἐνέργειες τῆς Κυβερνήσεως, ιδίως με τὴν ὑλοποίηση τῆς ὑπόσχεσης, για σύντομη κατάθεση τοῦ Σχεδίου Νόμου για τίς μεταρρυθμίσεις στὴν 'Ανώτατη Έκπαίδευση. Τελευταία, με διακηρυξὴ τους, χίλιοι περίπου Καθηγητὲς ΑΕΙ, ζήτησαν ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση νὰ μὴ χρονοτριβήσει στὸ θέμα αὐτό. Εἶχαν προσηγηθεῖ, οί ἀνάλογες διακηρύξεις, τῶν 'Ακαδημαϊκῶν, καθὼς και ἄλλων ὁμάδων Καθηγητῶν ΑΕΙ, ὅπως σὲ προγενέστερα Σημειώματά μας ἔχουμε ἀναφέρει.

Ἐκεῖνο που εἶναι πολὺ θετικό, ἀπὸ τὴν ὅλη αὐτὴ ἀναταραχὴ, εἶναι τὸ γεγονός ὅτι, ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία, ἡ ὁποία στὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς, δὲν εἶχε ἀντίληψη τῶν ὅσων ἐκτυλίσσονται στὰ ΑΕΙ τῆς χώρας μας, ἄρχισε, σιγά σιγά, νὰ κατανοεῖ, ὄχι μόνο τὰ πολλὰ προβλήματα που ἔχουν συσσωρευθεῖ στις δομὲς λειτουργίας τῶν Πανεπιστημίων μας, ἀλλὰ και νὰ συνηθειστοποιεῖ τὸ μέγεθος τῆς ζημιάς που γίνεται σὲ ἔθνικὸ ἐπίπεδο.

"Ὅπως και ἄλλοτε ἔχουμε τονίσει, εἶναι καθήκον τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων, στις κρίσιμες αὐτὲς ἡμέρες που διέρχεται ἡ Παιδεία μας, νὰ ὀρθοτομήσουν, προβάλλοντας στὴν κοινωνία τὴν ἀλήθεια για τὴν Παιδεία, χωρὶς κομματικούς ἢ ἄλλης φύσεως ὑπολογισμούς, ὥστε νὰ ἐνημερωθεῖ ὁ κόσμος σωστά και νὰ μὴ παρασύρεται ἀπὸ διαστρεβλωμένες πληροφορίες ὠρισμένων ΜΜΕ.

Τὸν τελευταῖο καιρὸ, ἔχουν δεῖ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας, πολλὲς ἀπόψεις για τὸ ἐπίκαιρο θέμα τῆς 'Ανώτατης Έκπαίδευσης, εἴτε στὸν ἡμερήσιο ἢ περιοδικὸ τύπο εἴτε σὲ εἰδικὲς ἐκδόσεις. Στις περισσότερες ἀπὸ αὐτὲς, ἂν ὄχι σὲ ὅλες, ἐκεῖνο που ἐπισημαίνεται κατὰ πρῶτον εἶναι ὅτι, τὰ ΑΕΙ τῆς Χώρας μας, δὲν μποροῦν πλέον νὰ ἐξακολουθήσουν νὰ λειτουργοῦν με τὴν ὑπάρχουσα δομὴ και τὸν «Νόμο Πλαίσιο» τοῦ 1982.

Πρόσφατα, ἡ ἐκδοση ἑνὸς βιβλίου με τίτλο «Διάλογος για τὴν τριτοβάθμια ἐκπαίδευση» τῶν Ἐκδόσεων Παπαζήση, τὸ ὁποῖο περιλαμβάνει ἄρθρα που δημοσιεύθηκαν στὸν τύπο, γραμμένα ἀπὸ πανεπιστημιακούς, δημοσιογράφους και πολιτικούς, συμβάλλει θετικά στὸ διάλογο για τὴν 'Ανώτατη Έκπαίδευση και ἔχει μεγάλο ἐνδιαφέρον για ὅσους ἀσχολοῦνται με τὸ μεγάλο αὐτὸ θέμα. Βλέπουμε δηλαδή, μιὰ σημαντικὴ ἀνοδο τοῦ ἐνδιαφέροντος για τὴν αναβάθμιση τοῦ ἐπιπέδου τῶν Πανεπιστημίων μας, ἀπὸ ἀνθρώπους τῆς διανόησης και τῆς ἀκομμάτιστης πνευματικῆς ἡγεσίας, τὸν τελευταῖο καιρὸ, με τὰ ὅσα διαδραματίζονται καθημερινὰ στους χώρους τῶν ΑΕΙ και ὄχι μόνον. Τὸ γεγονός αὐτὸ δίνει ἐλπίδες για ἐξυγίανση τῆς ὅλης καταστάσεως, ὥστε νὰ λείψουν τὰ ἔκτροπα που ἐκτὸς τῶν ἄλλων δυσφημίζουν τὴ χώρα μας διεθνῶς.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ

Ὁμότιμος Καθηγητὴς Γεωπονικοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΠΡΩΤΟΦΑΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ!

"Αν και τὸ διαδίκτυο μεταβάλλει μὲ ταχύτατους ρυθμούς τὴν καθημερινότητα κυρίως τοῦ νέου ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας, ἂν και ὁ τρόπος ποῦ ἐργαζόμαστε, ποῦ ἐνημερωνόμαστε, ποῦ ἐπικοινωνοῦμε, ποῦ ἀκοῦμε μουσική, ποῦ ἐρευνοῦμε, ποῦ ἀλληλογραφοῦμε, ποῦ βλέπουμε τηλεόραση δὲν εἶναι πιά ὁ ἴδιος, ἐν τούτοις ἡ διεθνῆς κοινότητα δὲν ἔχει βρεῖ ἀκόμη τοὺς κατάλληλους τρόπους νὰ προστατευθεῖ ἀπὸ τοὺς ἠλεκτρονικοὺς ἐγκληματίες τοῦ διαδικτύου.

Τὶς τελευταῖες ἐβδομάδες πλῆθυναν ἐντυπωσιακὰ οἱ ἐγκληματικὲς ἐνέργειες ποῦ ὀργανώνται μὲσω τοῦ παγκοσμίου ἰστού. Στὴ χώρα μας ἀποκαλύφθηκε ἡ πρώτη ἠλεκτρονικὴ βιομηχανικὴ κατασκοπεῖα σὲ βάρος ἐφοπλιστῆ ἀπὸ πρῶν ὑπάλληλό του, ὁ ὁποῖος προχώρησε στὴν πρώτη ἠλεκτρονικὴ ὑποκλοπὴ συνομιλιῶν μὲσω Internet.

Συγκεκριμένα, ἓνας 27χρονος Οὐκρανὸς κατάφερε νὰ ἐγκαταστήσῃ ἓνα εἰδικὸ σπάνιο λογισμικὸ στὸν ἠλεκτρονικὸ ὑπολογιστῆ τοῦ πρῶν ἀφεντικοῦ του, στὰ γραφεῖα τῆς εταιρείας του στὸ Παλαιὸ Φάληρο, μὲ τὸ ὁποῖο παρακολουθοῦσε ὅλες τὶς ἐπικοινωνίες, τὶς συμφωνίες καὶ τοὺς ναύλους ποῦ συμφωνοῦσε ὁ ἐφοπλιστῆς μὲ τοὺς πελάτες του. Στὴ συνέχεια, ὁ περιβόητος Οὐκρανὸς τηλεφωνοῦσε στοὺς πελάτες τοῦ πρῶν ἐργοδότη του, τοὺς προσέφερε χαμηλότερους ναύλους καὶ «ἐκλεβε» τὶς δουλειές του!

Φανταστεῖτε τὴν ἐκπληξὴ τοῦ ἐφοπλιστῆ, ὅταν τὸ Τμήμα Δίωξης Ἡλεκτρονικοῦ Ἐγκλήματος τῆς Ἀσφάλειας Ἀθηνῶν στὸ ὁποῖο κατέφυγε, συνέλαβε τὸ δράστη, μαζί μὲ τὸν ὑπολογιστῆ του, μὲσα ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἄκουσε ἠχογραφεμένες πολλὲς συνομιλίες του μὲ πελάτες, συνεργάτες, ἀκόμη καὶ μὲ τὴν οἰκογένειά του!

"Αν τὸ προηγούμενο περιστατικὸ μᾶς ἐντυπωσίασε, ἡ ἐξάρθρωση ἀπὸ τὴν αὐστριακὴ ἀστυνομία ἐνὸς ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα παγκόσμια κυκλώματα διακίνησης ὑλικῆ παιδικῆς πορνογραφίας μὲσω διαδικτύου, στὸ ὁποῖο συμμετεῖχαν 2.360 ἄτομα ἡλικίας 17 ἔως 69 ἐτῶν ἀπὸ 77 χώρες τοῦ κόσμου, μᾶς σοκάρει.

Ἐπιπλέον, σὲ μάλιστα ἐξελίσσονται οἱ διαδικτυακοὶ τόποι καὶ τὰ ἠλεκτρονικὰ μηνύματα, ποῦ ὠθοῦν ἀπελπισμένα καὶ ἀπογοητευμένα ἄτομα στὴν αὐτοκτονία, προσφέροντάς τους τὶς ἀπαραίτητες ὁδηγίες! "Αν καὶ στὸ ἐξωτερικὸ τέτοια φαινόμενα ἐμφανίστηκαν τὴν προηγούμενη δεκαετία, στὴ χώρα μας μόλις τὸν Ἰανουάριο τοῦ 2005 ἓνας μαθητῆς ἀπὸ τοὺς Ἀμπελοκήπους αὐτοκτόνησε μὲ φυτοφάρμακο, μετὰ τὴν παροχὴ ἠλεκτρονικῶν ὁδηγιῶν θανάτου ἀπὸ 25χρονο Χανιώτη.

Μπορεῖ τὸ δραστηριὸ καὶ ἀποτελεσματικὸ Τμήμα Δίωξης Ἡλεκτρονικοῦ Ἐγκλήματος τῆς Ἀσφάλειας Ἀθηνῶν νὰ μὴν πρόλαβε τὸ μαθητῆ ἀπὸ τοὺς Ἀμπελοκήπους, κατόρθωσε ὅμως νὰ σώσει, μὲσα στὰ τελευταῖα δύο χρόνια, πέντε ἀγόρια καὶ κορίτσια ἀπὸ τὴν αὐτοκτονία, ἐντοπίζοντας τὴν ἀλληλογραφία τους στὰ «δωμάτια συζητήσεων» (chat rooms), ποῦ εἰδικεύονται στὴν ...ὑποδοθηθούμενη αὐτοκτονία.

Δυστυχῶς, οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες γονεῖς δὲν ἔχουν συνειδητοποιήσει πόσο χρήσιμο, ἀλλὰ καὶ πόσο ἐπικίνδυνο εἶναι τὸ Internet γιὰ τὰ παιδιά τους. Εἶναι ἀδιανόητο ὁ σημερινὸς γονεὺς νὰ μὴ ξέρει νὰ χειρίζεται τὸ διαδίκτυο καὶ τὸ ἠλεκτρονικὸ ταχυδρομεῖο. Εἶναι ἐπίσης ἀπαράδεκτο, ὅπως εἰδείξαν πρόσφατες ἐρευνες, νὰ μὴν κάθονται οἱ γονεῖς μαζί μὲ τὰ παιδιά τους ὅταν τὰ τελευταῖα ταξιθεύουν στὸ διαδίκτυο, καὶ νὰ τὰ ἀφήνουν ἀνεξέλεγκτα νὰ ἐπισκέπτονται ὅποιαδήποτε ἠλεκτρονικὴ διεύθυνση καὶ νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ τὸν ὁποιοδήποτε ἄγνωστο.

Η άνωνημία πού έξασφαλίξει τὸ διαδίκτυο γίνεται ὄπλο στὰ χέρια ἐγκληματιῶν, πού θέλουν νὰ ικανοποιήσουν τὰ ἄρρωστα ἔντικτά τους, βεβηλώνοντας ἀθῶα νεανικά σώματα καὶ ψυχές. "Ὅλοι οἱ γονεῖς πρέπει ἄμεσα νὰ κινητοποιηθοῦν καὶ νὰ ἐγκαταστήσουν στοὺς ἠλεκτρονικοὺς ὑπολογιστὲς τῶν παιδιῶν τους ἰδικὰ προγράμματα-φίλτρα, πού λειτουργοῦν ὡς ἀσπίδες ἀπέναντι στοὺς ἐπικίνδυνους διαδικτυακοὺς τόπους.

Παράλληλα, οἱ γονεῖς ὀφείλουν νὰ ἀναπτύξουν καὶ νὰ καλλιεργοῦν τοὺς πλὸ δυνατοὺς δεσμοὺς μὲ τὰ παιδιά τους, νὰ εἶναι πολὺ καλοὶ φίλοι μαζί τους, νὰ ζοῦν ἀρκετὲς ὥρες τῆς ἡμέρας κοντὰ τους, νὰ εἶναι δίπλα τους στὶς χαρούμενες καὶ στὶς δύσκολες στιγμὲς τους, καὶ νὰ πλοηγοῦνται μαζί τους στὸ διαδίκτυο, ἀφοῦ πρῶτα τὸ μάθουν καλά.

ΜΑΚΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΑΝΑΒΑΙΝΕ, ΜΗΝ ΑΠΟΚΑΜΕΙΣ

*Ξεκίνα ν' ἀναβῆς, στοῦ ὄρους τὴν ψηλὴ κορυφὴ νὰ φθάσης
Δρόμο μὲ πολλὰ ἐμπόδια ἔχεις νὰ διανύσεις
Ἄρχισε ἀποφασιστικά, μὲ ὄραμα καὶ πίστη
Ψηλὰ εἶναι ἡ κορφὴ, ἰδρώτα χρειάζεται πολὺ.*

*Πέτρες μυτερές, χαλικοβριθῆ τὰ μονοπάτια
Παλιούργια ἀπ' ἐδῶ, πουρνάρια ἀπ' ἐκεῖ
Στενός, κουραστικὸς καὶ αἱματηρὸς ὁ δρόμος
Δυσκολοβάδιστο τὸ βουνὸ μὲ τὴν ψηλὴ κορφὴ.*

*Σὰν τὸν Ζακχαῖο, ὅλα τὰ 'χεις
Κάτι περισσότερο ἀναζητᾷς, μήνυμα νὰ εὔρης
Συκομωριὰ δὲν ὑπάρχει στὸ βουνὸ ἐπάνω
Νὰ σκαρφαλώσης ἐκεῖ καὶ ἀπὸ ὕψωμα νὰ δῆς.*

*Σὲ βράχο ἀποκούμπα, προσευχῆς δυνάμεις πάρε
μὴ ξεγελαστῆς καὶ ἡ ἔπαρση σὲ λήθαργο σὲ ρίξει
Ὁ δρόμος εἶναι ἀγκαθωτὸς καὶ μακρὺς ἀκόμη
Μὲ γλίστρες πολλὲς καὶ ἀπροσδόκητες ἀνηφοριές*

*Μὴ σὰν τὸ Φαρισαῖο ὑψηλὰ φρονήσεις
Ὅτι φθάνεις τὴν κορυφὴ, στεφάνι δόξας σοῦ ἀντίκει
Ψάξε μέσα σου, «μέτρον πάντων χρημάτων» δὲν εἶσαι
Αὐτοδύναμος καὶ αὐτάρκης ὄχι.*

*Μετάνοια, σὰν τὸν Ἄσωτο, τῆς αὐτογνωσίας κρίση
Τὸ βλέμμα σου στὸν Ἰψιστο ἐπάνω στρέψε
Συντροφιά μὲ ἄλλους, σὰν καὶ σένα στρατοκόπους
Ποὺ τὶς ἀνηφοριὲς κι ἐκεῖνοι ἀψηφοῦν,
Στόχο νὰ 'χεις τὴν ἀνάπαυση στὴν ψηλὴ κορφὴ.*

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΠΗΛΑΙΟΣ

Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΑΡΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΣΦΑΙΡΩΝ

Η άποψη του ανθρωπολόγου Στήβεν Πίνκερ για τη μουσική, είναι ότι πρόκειται για κάτι άχρηστο, αλλιώτικο από τη γλώσσα, μια τεχνολογία και όχι ένα δημιουργήμα. Και εάν τέτοια, δεν έχει προσφέρει τίποτα το ουσιαστικό στην ανθρώπινη εξέλιξη. Ο Στήβεν Μίθεν, στο βιβλίο του «Οί τραγουδιστές Νεάντερταλ» (έκδ. Βαϊντενφελντ) που εκδόθηκε πρόσφατα, διατυπώνει και αναπτύσσει την έντελως αντίθετη άποψη. "Οτι η πρωτο - γλώσσα, το επικοινωνιακό σύστημα των πρωτανθρώπων, ήταν τόσο μουσικό όσο και γλωσσικό. "Όπως είναι η μωρουδίσιμη γλώσσα σε σύγκριση με τη γλώσσα των ωρίμων.

Το μυστικό της νότας.

Είναι νωρίς ακόμα, όπως γράφει ο Πίτερ Φόρμπς στον «Γκάρντιαν», για να παρθεί μια σίγουρη στάση, ο Μίθεν όμως ξεδιπλώνει την ιδέα του, βασισμένος πάνω στα πιο πρόσφατα ευρήματα των ερευνών στη γλώσσα των ανθρώπων και των πιθήκων και στα απολιθώματα του πρώιμου ανθρώπου (ο Μίθεν είναι καθηγητής της πρώιμης προϊστορίας, στο Πανεπιστήμιο του Ρέντινγκ).

Το μυστήριο στη σχέση γλώσσας και μουσικής είναι ο τόνος. Η ικανότητα (την έχει ένας στους 10.000 ανθρώπους) να ονομάζει μια νότα που ακούει να παίζεται ή να τραγουδήσει μια νότα, αν του ζητηθεί. Το παράξενο είναι πως την ικανότητα τούτη την έχουν περισσότερο τα βρέφη και τα μικρά παιδιά απ' ό,τι οι ενήλικες.

Μια θεωρία λέει ότι όλοι έχουμε την τέλεια νότα μέσα μας αλλά την χάνουμε,

αν δεν κάνουμε μαθήματα μουσικής μεταξύ των τριών με τα έξι έτη. Γιατί όμως;

Επειδή, αν δεν γίνουμε μουσικοί δεν μας χρειάζεται. Μαθαίνοντας τη γλώσσα, αναγνωρίζουμε τις λέξεις από τον συρμό των ήχων που μας περιβάλλουν, με τα διαφορετικά ύψη και χρώματα. Υπάρχουν περιπτώσεις, όπως δείχνει ο συγγραφέας, αυτιστικών παιδιών χωρίς γλωσσικές ικανότητες, αλλά με υψηλές μουσικές δυνατότητες. Προσφέρουν τον τέλειο μουσικό τόνο επειδή έχουν δυσκολίες με τη γλώσσα. Οι παραμορφώσεις του τέλειου τόνου δείχνουν πόσο πολύπλοκη είναι η σχέση γλώσσας και μουσικής. Είναι γνωστό εδώ και καιρό ότι οι άνθρωποι με γλωσσικές δυσκολίες είναι εξαιρετικοί... τραγουδιστές! Και αυτοί που τραυλίζουν, μπορεί να είναι πολύ καλοί τραγουδιστές. Και άνθρωποι που έχουν χάσει, λόγω βλάβης του έγκεφάλου, τη γλώσσα, διατηρούν τις μουσικές τους ικανότητες.

Μεγάλο μέρος του βιβλίου ερευνά τις ρίζες της μουσικής στο προ-ανθρώπινο παρελθόν κι ένα μέρος στα ευρήματα της νευροφυσιολογίας και στα ψυχολογικά πειράματα σε ανθρώπους και πιθήκους. Τίποτα δεν έχει αποδειχθεί, αλλά υπάρχουν μερικές πολύ ενδιαφέρουσες ιδέες. "Όπως η σχέση της μουσικής με το ορθο βάδισμα. Ορισμένοι αναζητούν την ουσία της μουσικής στον τόνο, τη μελωδία ή την αρμονία, αλλά η πρώτη ουσία βρίσκεται στον κανονικό ρυθμό. Ο χιμπατζής δεν μπορεί να έχει κανονικό ρυθμό, αλλά δύσκολα φαντάζεται κανείς τον άνθρωπο με το κανονικό, ρυθμικό βάδισμα, να μην βρίσκει τον μουσικό ρυθμό.

Ὁ Γ. Σ. Μπάχ εἶναι ἡ συνήθης ἀπόδειξη γιὰ τὸ πόσο μακρὺ δρόμο ἔχει διανύσει ὁ ἄνθρωπος.

Μήπως ὅμως, δὲν εἶναι ὅλα αὐτὰ σημαντικὲς ἐνδείξεις γιὰ τὴ μοναδικότητα τοῦ ἀνθρώπινου εἶδους; Γιὰ τίς δυνατότητες καὶ τὴ δυναμικὴ του; Γιὰ τὴν σφραγίδα τῆς Θεῆς πνοῆς;

Ἐπικαιρότητα

Πρόσφατα, ἐπισκεφθῆκαμε τὴ χήρα τοῦ μεγάλου μαέστρου Θεόδωρου Βαβαγιάννη, Ὑπατία Βαβαγιάννη. Ὁ διαπρεπὴς μαέστρος καὶ καθηγητὴς θεωρητικῶν, ὑπῆρξε μαθητὴς καὶ βοηθὸς τοῦ μεγάλου μαέστρου καὶ συνθέτη, Δημήτρη Μητρόπουλου. Ἀπὸ τὴν κρατικοποίηση τῆς Κρατικῆς Ὁρχήστρας Ἀθηνῶν (1942/43) ἀνέλαβε τὴ θέση τοῦ ἀρχμουσικοῦ τῆς ὡς τὸ

1969. Ὡς προσκεκλημένος μαέστρος, διηύθυνε πολλοὺς Συμφωνικοὺς Ὄργανισμοὺς τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὅπως γιὰ παράδειγμα, τὴν πολὺ σπουδαία Φιλαρμονικὴ Ὁρχήστρα τοῦ Βερολίνου, τὴν Ὁρχήστρα τῆς Ρωμανικῆς Ἑλβετίας, τὴ Συμφωνικὴ τῆς Οὐάσιγκτον, κ. ἄ. Ἐτυχε ἐπίσης πολλῶν τιμητικῶν διακρίσεων, τόσο στὴν Ἑλλάδα ὅσο καὶ στὸ ἐξωτερικὸ (Ἰταλία, Γαλλία, ΗΠΑ, κ.λ.π.).

Στὴ συνομιλία ποὺ εἶχαμε μὲ τὴν κυρία Βαβαγιάννη, μᾶς εἶπε ὅτι ὁ σύζυγός της, προσευχόταν τακτικὰ, ἐκκλησιαζόταν καὶ κοινωνοῦσε. Πιστεύω, πὼς κι αὐτὴ εἶναι μιὰ σημαντικὴ μαρτυρία πίστεως στὸν σύγχρονο καλλιτεχνικὸ χῶρο.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», οδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήναι, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ιατροῖδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δούρος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήναι. Τιμὴ τεύχους € 1,20. Ἐτησίᾳ συνδρομὴ, ἐσωτερικοῦ € 12, ἐξωτερικοῦ € 30. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνη κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰονδήποτε χειρογράφων. Χειρογράφα δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν επιστρέφονται. Ἀναγγελίαι ἐντύπων ἐν γένει καὶ βιβλιοκρισίαι δὲν δημοσιεύονται. ΚΩΔΙΚΟΣ: 1692.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήναι, Μάρτιος 2007

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Άπό τις εκδόσεις «Η Δαμασκός» κυκλοφορούν:

π. ΗΛΙΑ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

○ **ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ**

Προβληματισμοί και προτάσεις

ΤΡΕΙΣ ΜΟΡΦΕΣ ΙΕΡΕΣ:

○ **Η ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΕΝΟΣ ΑΓΙΟΥ**

Νικόλαος Μύρων τῆς Λυκίας

○ **ΑΦΥΠΝΙΣΤΗΣ ΣΤΟΝ ΜΩΡΙΑ**

Ἰγνάτιος Λαμπρόπουλος

○ **Ο ΧΡΙΣΤΟΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ**

Ἀλέξανδρος Γκιάλας (Γ. Βερίτης)

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΑΛΑΙΟΥ

ΕΛΠΙΔΑΣ ΧΑΜΟΓΕΛΑ

Χαριτωμένη ποιητική συλλογή.

*

ΕΛ. Χ. ΚΟΥΛΟΥΜΠΑΡΙΤΣΗ

ΟΤΑΝ Η ΕΥΛΑΒΕΙΑ

ΓΙΝΕΤΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Ἡ γέννηση καὶ ἡ ἐξέλιξη τῆς πολυφωνικῆς
θρησκευτικῆς μουσικῆς στὴν Εὐρώπη.

*

Γ.Δ. ΚΟΥΒΕΛΑ

Η ΣΥΓΧΥΣΗ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ ΜΑΣ

ΚΑΙ Η ΔΙΕΞΟΔΟΣ

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

Καρότσι 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 3221 283